

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych

ANALIZA PRZEPISÓW PRAWNYCH
DOTYCZĄCYCH ZAPŁODNIENIA
POZAUSTROJOWEGO OBOWIĄZUJĄCYCH
W WYBRANYCH KRAJACH

OPRACOWANIA TEMATYCZNE

OT-573

PAŹDZIERNIK 2009

©Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2009

Opracowanie:
Andrzej Krasnowolski
Anna Semenowicz

Współpraca:
Artur Dragan
Piotr Marczak
Ewa Nawrocka

Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu
Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 022 694 94 32, fax 022 694 94 28,
e-mail: sokolows@nw.senat.gov.pl
Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel. 022 694 98 53,
e-mail: nawrocka@nw.senat.gov.pl
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 022 694 98 04, fax 022 694 99 06

Analiza przepisów prawnych dotyczących zapłodnienia pozaustrojowego obowiązujących w wybranych krajach

Metoda przeciwdziałania skutkom niepłodności polegająca na dokonaniu zapłodnienia poza organizmem kobiety zwana jest często metodą zapłodnienia *in vitro* lub określana angielskim skrótem IVF (*In Vitro Fertilization*). Metoda ta w wielu państwach budzi ożywione dyskusje etyczne i medyczne. W ustawodawstwach krajowych przyjmowane są rozmaite rozwiązania prawne i medyczne.

Przedstawione opracowanie oparte jest na otrzymanych odpowiedziach na przygotowaną przez Biuro Analiz i Dokumentacji ankietę, skierowaną poprzez Europejskie Centrum Badań Parlamentarnych i Dokumentacji (ECPRD) do 46 państw, jak również na analizie dostępnych źródłowych aktów prawnych.

Analiza przedstawionych rozwiązań prawnych problemu zapłodnienia pozaustrojowego w dwudziestu siedmiu państwach europejskich i pozaeuropejskich (w Andorze, Austrii, Belgii, Cyprze, Czechach, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Grecji, Gruzji, Hiszpanii, Holandii, Izraelu, Kanadzie, Litwie, Niemczech, Norwegii, Portugalii, Rosji, Rumunii, Serbii, Szwajcarii, Szwecji, Turcji, Wielkiej Brytanii i we Włoszech) pozwala na następujące podsumowanie.

1. W badanej grupie państw problematyka zapłodnienia *in vitro* jest uregulowana prawnie w dwudziestu trzech z nich, pozostaje nieuregulowana w Andorze, na Cyprze, w Rumunii i w Serbii. W Serbii projekt ustawy o leczeniu bezpłodności według procedur biomedycznych wpłynął do parlamentu w lipcu 2009 r.

2. W żadnym z państw zapłodnienie metodą pozaustrojową nie jest zakazane.

3. Prawne ograniczenia w ilości tworzonych embrionów stosuje osiem państw: Czechy, Kanada, Litwa, Niemcy, Portugalia, Szwajcaria, Turcja i Włochy. Ograniczenia tworzonych embrionów z przyczyn medycznych zadeklarowały cztery państwa: Finlandia, Francja, Portugalia i Szwajcaria.

4. Prowadzenie badań nad embrionami dopuszcza siedemnaście z badanych państw. Sześć z tych państw podkreśla istnienie rygorystycznych prawnych ograniczeń prowadzenia takich badań. Są to Austria, Estonia, Francja, Holandia, Kanada i Wielka Brytania.

5. Selekcja embrionów stosowanych przy zapłodnieniu pozaustrojowym jest dopuszczona w większości z państw, w niektórych z nich pod określonymi rygorami. Zakaz takiej selekcji wprowadziły Niemcy, Szwajcaria i Turcja.

6. Tworzenia embrionów dla celów naukowych zakazała większość z badanych państw. Tylko Szwecja dopuszcza ich tworzenie dla pozyskania komórek macierzystych, a Wielka Brytania dozwala na ich utrzymanie przy życiu do 14. dnia od zapłodnienia.

7. Badania naukowe nad powstałymi embrionami (ponadliczbowymi) są dopuszczalne w 18. z tych państw, pod ustawowo określonymi warunkami, zazwyczaj dość rygorystycznymi i uzależnionymi od zgody odpowiedniego organu państwowego nadzorującego prace nad zapłodnieniem pozaustrojowym. Absolutny zakaz badań nad gametami i embrionami, wraz z zakazem zamrażania embrionów, przyjęła w swoim ustawodawstwie Turcja.

8. W Turcji zarodek ludzki od chwili jego powstania uważany jest za istotę ludzką i objęty jest gwarancją praw człowieka. Przepisy karne chroniące embriony przyjęte są na Cyprze, w Hiszpanii i w Niemczech. W Grecji, we Francji i w Szwajcarii embriony chronione są kodeksem cywilnym, zapewniającym ochronę życia ludzkiego od poczęcia. W pozostałych państwach prawny status embrionu nie jest unormowany.

9. Genetyczna interwencja w embriony jest niedopuszczalna w większości z badanych krajów. Zezwalają na nią Cypr, Czechy, Finlandia, Hiszpania i Portugalia oraz Dania, pod warunkiem nieużycia danego embrionu do zapłodnienia *in vitro*. W Gruzji problem ten jest nieuregulowany prawnie.

10. Generalną zasadą, obowiązującą we wszystkich analizowanych państwach, jest istnienie prawnych ograniczeń dotyczących wykorzystania embrionów. Najbardziej rygorystyczna regulacja w tym zakresie obowiązuje w Turcji: tworzenie embrionów dopuszczalne jest wyłącznie dla ich implantacji w organizmie kobiety pozostającej w związku małżeńskim, jajo musi pochodzić z jej organizmu, a wyłącznym dawcą spermy jest mąż danej kobiety. Również w Austrii embriony mogą być tworzone wyłącznie w celach prokreacyjnych.

11. W żadnym z analizowanych państw nie jest dopuszczalna implantacja genetycznie modyfikowanych embrionów.

12. Znakomita większość omawianych państw posiada prawne unormowania dotyczące postępowania z zapasowymi embrionami, nieużyтыми do zapłodnienia. Problem ten jest nieuregulowany w Grecji, Izraelu, Kanadzie, na Litwie, w Niemczech i we Włoszech.

13. W większości analizowanych państw odpowiednie instytucje publiczne pokrywają koszty zapłodnienia metodą pozaustrojową. Pełne ich pokrycie jest w Belgii, Danii, Francji, Grecji i we Włoszech, natomiast w całości koszt tego zabiegu pokrywają pacjenci w Gruzji i Szwajcarii. W pozostałych krajach państwo pokrywa od 25 do 70% całości kosztów.

14. Ograniczenie pomocy państwowej przy zapłodnieniu *in vitro* do par małżeńskich obowiązuje w mniejszości z państw. Dotyczy to Cypru, Czech, Niemiec, Szwecji, Turcji i Francji, w której oprócz małżeństw dotyczy to także stałych związków partnerów, żyjących wspólnie minimum 2 lata. Brak ograniczenia pomocy w zapłodnieniu pozaustrojowym do par heteroseksualnych występuje w Belgii, Danii, Finlandii, Grecji, Gruzji, Hiszpanii, Izraelu, Kanadzie i Norwegii. We wszystkich państwach dopuszczalność zapłodnienia *in vitro* zależy od wieku kobiety, przy czym górna granica tego wieku ustalana jest rozmaicie, pomiędzy 39. a 50. rokiem życia. W Niemczech przyjęta jest również górna granica wieku mężczyzny (na 50 lat).

15. W niektórych państwach przyjęte są również prawne ograniczenia stosowania metody zapłodnienia *in vitro*. Ograniczenie wyłącznie do par małżeńskich występuje w Czechach, na Litwie, w Portugalii, Szwajcarii i Turcji. We Francji równouprawnione z małżeństwami są w tym zakresie stałe związki partnerów, żyjących wspólnie minimum 2 lata. Brak ograniczenia dopuszczalności stosowania zapłodnienia metodą *in vitro* do par heteroseksualnych występuje w Belgii, Danii, Estonii, Finlandii, Gruzji, Hiszpanii, Izraelu, Kanadzie i w Norwegii.

16. Założenie, że przy podjęciu decyzji o dopuszczalności zapłodnienia metodą *in vitro* nie jest brane pod uwagę dobro dziecka obowiązuje wyłącznie w Austrii, na Cyprze, w Izraelu, Szwecji i w Turcji.

17. Wynagradzanie dawców spermy lub komórek jajowych jest dopuszczalne w nielicznych krajach, takich jak Czechy, Dania, Estonia, Gruzja, Izrael, Szwecja. Natomiast w Wielkiej Brytanii prawo przewiduje wyłącznie zwrot kosztów utraconych zarobków dawcy.

18. Handel embrionami nie jest dozwolony w żadnym z badanych państw. Spośród państw, które odpowiedziały na nasze zapytanie, darowywanie embrionów innym parom dopuszczają Belgia, Francja i Wielka Brytania.

19. Problem pokrycia opłat za przechowywanie embrionów nie wszędzie jest prawnie uregulowany, a w państwach, w których jest to zdefiniowane, przyjmowane są rozmaite rozwiązania. Obciążenie opłatami funduszy publicznych obowiązuje w Danii, Francji, Izraelu, Norwegii, Portugalii, Turcji i we Włoszech. Solidarne obciążanie narodowej służby zdrowia i pacjenta przyjęły Szwajcaria i Wielka Brytania, natomiast obciążanie tymi kosztami

wyłącznie pacjentów obowiązuje na Cyprze, w Estonii, Finlandii, Grecji i w Gruzji. W dwóch państwach, w Szwecji i w Turcji, decyzje o obciążaniu kosztami zapłodnienia pozaustrojowego uzależnione są od konkretnej sytuacji społecznej.

20. W większości państw powołane są narodowe instytucje zajmujące się sprawami medycznymi i etycznymi związanymi z zapłodnieniem *in vitro*. W badanej grupie wśród państw posiadających prawne unormowania zapłodnienia *in vitro* brak takich instytucji zadeklarowała Austria i Estonia, natomiast Czechy i Rosja nie przekazały informacji w tym zakresie.

21. Państwa, w których nie jest wymagane uzyskanie przez klinikę licencji na przeprowadzanie zapłodnienia *in vitro* to Turcja i Włochy. We wszystkich innych państwach kliniki zobowiązane są do posiadania odpowiedniej licencji.

22. Prawo do pełnego dostępu do dokumentacji medycznej związanej z zabiegiem zapłodnienia pozaustrojowego leczone pary posiadają w zasadzie wszędzie. Różne rozwiązania przyjęte są w odniesieniu do osób urodzonych w wyniku zapłodnienia *in vitro*, a sytuacja uzależniona jest również od występowania lub niewystępowania dawcy nie będącego jednym z przyszłych rodziców. W Danii, Francji, Grecji, Hiszpanii i Portugalii obowiązuje nakaz utrzymania całkowitej tajemnicy danych takiego dawcy. W Austrii osoba urodzona w wyniku zapłodnienia pozaustrojowego ma dostęp do dokumentacji medycznej po ukończeniu 14. roku życia, natomiast w Estonii, Finlandii, Norwegii, Szwecji, Szwajcarii i w Wielkiej Brytanii osoba taka otrzymuje prawo wglądu do dokumentacji medycznej po uzyskaniu pełnoletniości. W Kanadzie natomiast dostęp kogokolwiek do dokumentacji medycznej uzależniony jest od zgody osoby leczonej.

23. We wszystkich państwach, w których wykonywane są zabiegi zapłodnienia *in vitro*, dane osobowe osób leczonych i urodzonych w wyniku zapłodnienia pozaustrojowego chronione są tak, jak wszelkie dane osobowe, z zachowaniem wyjątku dotyczącego całkowitego zakazu ujawniania danych dawcy. Wśród państw, od których uzyskano w tym zakresie informacje, jedynym państwem dopuszczającym ujawnienie danych dawcy, pod pewnymi warunkami, jest Estonia. Z kolei Hiszpania przewidziała kary, od 1000 do 10 000 euro, za nieuprawnione ujawnienie jakichkolwiek danych osób poddanych zabiegom zapłodnienia *in vitro*. Część z państw przekazuje uprawnienia dotyczące zawierania umów w sprawie ochrony danych osobowych pacjentom i klinikom, w których wykonywany jest zabieg.

Przedstawiona analiza rozwiązań prawnych zapłodnienia *in vitro* w dwudziestu siedmiu badanych państwach pozwala stwierdzić, że choć generalnie w każdym z nich metoda ta jest dopuszczalna i w ogromnej większości z nich unormowana prawnie, to rozwiązania przyjęte w poszczególnych przypadkach są rozmaite i trudno jest określić wzorcowe rozwiązanie prawne normujące problematykę zapłodnienia pozaustrojowego. Na jednym biegunie rozwiązań prawnych znajduje się Turcja, uważająca każdy zarodek od chwili jego powstania za osobę ludzką i w związku z powyższym konsekwentnie nakazująca tworzenie wyłącznie embrionu z jaja i plemnika rodziców, który jest wprowadzany do organizmu matki, żyjącej w związku małżeńskim. W Turcji zakazano przechowywania embrionów oraz prowadzenia nad nimi jakichkolwiek badań. Drugi biegun to państwa, które wypracowały odmienny, bardziej liberalny od tureckiego model. Należą do nich państwa skandynawskie: Dania, Estonia, Finlandia, Norwegia i Szwecja oraz Belgia, Czechy, Hiszpania i Kanada. Kanada jest jedynym z badanych państw, które zezwala na kontrolowany obrót embrionami. Wynagradzanie dawców dopuszczają Czechy, Dania, Estonia, Izrael i Szwecja. Natomiast pokrywanie częściowe lub całkowite kosztów zapłodnienia pozaustrojowego parom homoseksualnym zadeklarowały Belgia, Dania, Estonia, Grecja, Hiszpania, Izrael i Norwegia. Właściwie wszystkie państwa, z wyjątkiem Szwecji, zabraniają tworzenia embrionów wyłącznie dla badań naukowych. Natomiast ogromna większość badanych państw zezwala na badania naukowe nad zapasowymi embrionami, nieużytymi do implantacji w organizmie matki. W prawie wszystkich z badanych państw powołane są narodowe instytucje zajmujące się problemami zapłodnienia *in vitro* oraz nadzorujące od strony medycznej i etycznej wykonywane zabiegi, również poprzez udzielanie klinikom odpowiednich licencji na ich wykonywanie.

Zestawienie informacji dotyczących przyjętych rozwiązań w każdym z analizowanych państw przedstawia załączona do opracowania tabela. Poniżej przedstawiono uzyskane informacje w formie opisowej.

1. W **Andorze** brak jest uregulowań prawnych zapłodnienia pozaustrojowego.

2. W **Austrii** stosowanie metody zapłodnienia pozaustrojowego jest prawnie dozwolone i uregulowane ustawowo. Prawo zezwala na tworzenie tylko takiej liczby embrionów, jaka jest niezbędna z punktu widzenia medycznego do spowodowania ciąży. Badania naukowe na gametach są dozwolone, ale tworzenie embrionów tylko w celach naukowych jest zabronione. Embriony mogą być badane medycznie tylko w celu spowodowania ciąży. Status embrionu

można określić jako "rzecz wyłączona z obrotu handlowego" (*res extra commercium*). Zapasowe embriony mogą być zamrażane i przechowywane maksymalnie przez 10 lat.

Koszty doradztwa i zapłodnienia metodą *in vitro* nie są pokrywane z ubezpieczenia społecznego, ale w określonych przypadkach 70% kosztów pokrywa federalny fundusz *in vitro* (przy podejmowaniu decyzji brany jest pod uwagę również wiek kobiety). Przy zapłodnieniu metodą pozaustrojową dobro dziecka nie jest brane pod uwagę. Nie jest prawnie dopuszczone wynagradzanie dawców ani handel embrionami. Nie ma regulacji prawnych dotyczących pobierania opłat za przechowywanie embrionów.

W Austrii nie istnieje specjalna instytucja zajmująca się sprawami medycznymi i etycznymi oraz prawami człowieka w odniesieniu do metody *in vitro*. Kliniki zajmujące się tym sposobem przeciwdziałania bezpłodności muszą uzyskać licencję.

Dziecko urodzone w wyniku zastosowania metody zapłodnienia pozaustrojowego ma prawo do informacji o przeprowadzonej procedurze po osiągnięciu 14. roku życia. Dane osobowe zarówno osoby leczonej, jak i urodzonej w wyniku *in vitro* są chronione na takich samych zasadach jak inne dane dotyczące stanu zdrowia.

3. W **Belgii** zagadnienie zapłodnienia *in vitro* jest uregulowane przez ustawę o badaniach nad embrionami *in vitro* z 11 maja 2003 r. Ustawa z 6 lipca 2007 r. reguluje problemy wspomagania prokreacji oraz postępowania z embrionami dodatkowymi. Obowiązujące w Belgii prawo nie reguluje dopuszczalnej ilości zapładnianych jaj. Darmowe użycie embrionów dodatkowych do badań naukowych jest dozwolone, natomiast prawo nie zezwala na selekcję embrionów przeznaczonych do implantacji, z wyjątkiem chorób związanych z płcią. Niedozwolone jest również tworzenie embrionów dla potrzeb badań naukowych - do tych celów możliwe jest używanie embrionów zapasowych, nieużytych do implantacji w organizmie matki. Zabronione jest także dokonywanie interwencji genetycznych w embrionach.

W Belgii status prawny embrionu nie został zdefiniowany. Embriony powstałe w wyniku zapłodnienia pozaustrojowego, jeżeli nie zostaną umieszczone w łonie kobiety, mogą być zamrożone dla przyszłej próby ich zagnieżdżenia, mogą być użyte w programie darowania embrionu, mogą zostać użyte do badań naukowych, zgodnie z obowiązującymi przepisami lub mogą zostać zniszczone. Państwowa służba zdrowia w Belgii pokrywa w całości koszty zapłodnienia *in vitro* i nie jest to ograniczone ani do formalnych małżeństw czy małżeństw heteroseksualnych. Jedyne ograniczeniem jest wiek kobiety (do 47 roku życia). To samo dotyczy dopuszczalności zabiegów *in vitro*.

Przy podejmowaniu decyzji o zapłodnieniu tą metodą brane jest pod uwagę dobro mającego narodzić się dziecka. Prawo belgijskie nie dopuszcza handlu embrionami, natomiast dopuszcza ich bezpłatne przekazywanie innym parom. Nielegalne jest nagradzanie dawcy.

W Belgii powołana jest agencja zajmująca się medycznymi i etycznymi aspektami zapłodnienia *in vitro*, a kliniki dokonujące tych zabiegów muszą posiadać autoryzację. Sprawę dostępu rodziców do informacji w sprawie otrzymywanych embrionów reguluje ustawa

z 6 lipca 2007, która nakazuje zawarcie umowy między rodzicami a kliniką. Nie ma natomiast przepisów regulujących dostęp do informacji osób urodzonych dzięki metodzie *in vitro*.

4. Na **Cyprze** brak jest uregulowań prawnych zapłodnienia pozaustrojowego – trwają prace nad przygotowaniem odpowiedniej ustawy.

5. W **Czechach** zagadnienie zapłodnienia pozaustrojowego reguluje ustawa i metoda ta jest prawnie dozwolona. Liczba embrionów tworzonych do jednego zabiegu *in vitro* jest ograniczona z przyczyn medycznych. Prawo zezwala na prowadzenie badań na gametach i embrionach, ale nie na tworzenie embrionów tylko w tym celu. Możliwa jest selekcja embrionów w celu implantacji.

Badania na embrionach mogą być prowadzone tylko w klinikach, które uzyskały licencję wydaną przez Ministra Edukacji, Młodzieży i Sportu oraz po uzyskaniu odpowiedniego zezwolenia. Zabronione jest modyfikowanie embrionów podczas badań naukowych w celu uzyskania klonu.

Prawo definiuje embrion jako komórkę lub grupę komórek, które są w stanie rozwijać się w organizmie ludzkim. Dozwolona jest genetyczna interwencja w embriony. Na gruncie ustawodawstwa czeskiego istnieją ograniczenia w wykorzystaniu embrionów.

Możliwe jest zamrażanie i przechowywanie zapasowych embrionów, ale nie jest określony czas, przez jaki mogą być one przechowywane.

Państwowa służba zdrowia częściowo pokrywa koszty doradztwa i zapłodnienia *in vitro*, ale wyłącznie małżeństwom heteroseksualnym i jest to uzależnione od wieku kobiety. Podobne ograniczenia dotyczą stosowania procedury zapłodnienia *in vitro*. Dopuszczalne jest wynagradzanie dawców. Ochrona danych osobowych osoby leczonej i dziecka urodzonego w wyniku tej metody jest ogólnie regulowana przepisami ustawy o ochronie danych osobowych i zajmuje się tym Biuro ds. Ochrony Danych Osobowych.

6. W **Danii** zagadnienie zapłodnienia *in vitro* jest uregulowane ustawowo i stosowanie tej metody wspomaganie płodności jest prawnie dozwolone. Liczba embrionów tworzonych dla jednego zabiegu nie jest ograniczona. Prawo zezwala na prowadzenie badań na gametach i embrionach, na tworzenie embrionów w celu prowadzenia na nich badań oraz na selekcję embrionów w celu implantacji.

Obowiązujące przepisy przewidują ograniczenia w zakresie prowadzenia badań na embrionach, które mają być przeznaczone do zapłodnienia. Badania takie mogą być prowadzone jeśli:

- są one zaplanowane w celu zapewnienia zapłodnienia i spowodowania ciąży,
- są zaplanowane w celu poprawy technik badań genetycznych, umożliwiając wyeliminowanie chorób dziedzicznych i przedterminowe zakończenie ciąży,
- wykorzystują zapłodnione jaja z komórek macierzystych i mają na celu uzyskanie nowej wiedzy o leczeniu chorób.

Przepisy zabraniają prowadzenia testów medycznych mających na celu:

- klonowanie ludzi,
- tworzenie ludzi poprzez połączenie genetycznie różnych embrionów lub części embrionów przed wprowadzeniem ich do macicy,
- tworzenie hybryd,
- prowadzenie badań na płodach wewnątrz macicy.

Status embrionu ludzkiego nie jest zdefiniowany przez prawo duńskie. Genetyczna interwencja w embriony jest dozwolona, ale genetycznie modyfikowane embriony nie mogą być wykorzystywane do implantacji. Dozwolone jest zamrażanie i przechowywanie zapasowych embrionów przez okres 5 lat. Zapasowe embriony muszą zostać zniszczone, jeśli kobieta lub mężczyzna umrze lub jeśli w związku dochodzi do rozwodu.

Koszty doradztwa i zapłodnienia metodą *in vitro* są finansowane ze środków publicznych, ale uzależnione jest to od wieku kobiety. Stosowanie metody zapłodnienia pozaustrojowego jest możliwe u kobiet do 45. roku życia.

Przy leczeniu bezpłodności tą metodą brane jest pod uwagę dobro dziecka, legalne jest również wynagradzanie dawców. Handel embrionami jest niedozwolony. Kliniki specjalizujące się w leczeniu tą metodą muszą uzyskać licencję.

Dane osobowe osoby leczonej podlegają ochronie na podstawie ustawy o ochronie danych osobowych i ustawy o zdrowiu. Dawcy mają prawo do anonimowości, tak więc osoba urodzona w wyniku zapłodnienia pozaustrojowego, przy udziale osoby spoza danego związku, może nie poznać dawcy.

7. W **Estonii** zagadnienie zapłodnienia *in vitro* reguluje ustawa o sztucznym zapłodnieniu i ochronie embrionu (*Artificial Insemination and Embryo Protection Act*). Metoda ta jest prawnie dozwolona. Liczba embrionów tworzonych do konkretnego zabiegu nie jest prawnie ograniczona. Możliwość selekcji embrionów w celu implantacji nie jest prawnie określona, ale w praktyce lekarze w celu uzyskania najlepszego rezultatu wykorzystują najwyższej jakości embriony. Prawo zezwala na prowadzenie badań na gametach i embrionach, ale pod określonymi warunkami. Embriony, które mogą zapewnić powodzenie w zapłodnieniu pozaustrojowym i które nie zostały umieszczone w ciele kobiety w ciągu 7 lat, mogą być wykorzystywane do badań naukowych (lub zniszczone).

Na wykorzystanie embrionu do badań naukowych niezbędna jest zgoda dawcy gamety. Przepisy estońskie stanowią, że komórka jajowa może być zapłodniona metodą *in vitro* tylko w celu umieszczenia jej w ciele kobiety.

Istnieje możliwość zamrażania embrionów i ich przechowywania, ale tylko przez 7 lat i tylko w wyspecjalizowanych klinikach zajmujących się IVF. Zabronione jest stosowanie do zapłodnienia *in vitro* embrionów, na których były prowadzone badania naukowe. Zabroniony jest także handel embrionami.

W ustawodawstwie Estonii zabronione jest m.in. prowadzenie następujących działań związanych ze stosowaniem metody zapłodnienia pozaustrojowego: wydzielanie chromosomów pod względem płci, chyba że jest to niezbędne do uniknięcia poważnych chorób dziedzicznych dziecka (wynikających z płci) i tworzenie embrionu poprzez zapłodnienie ludzkiego jaja spermatą uzyskaną ze zwierzęcia lub jaja pobranego ze zwierzęcia spermatą ludzką (tworzenie hybryd).

Niedozwolona jest genetyczna interwencja w embriony, a tym bardziej wykorzystywanie genetycznie modyfikowanych embrionów do implantacji.

Koszty doradztwa i zapłodnienia pozaustrojowego są częściowo pokrywane ze środków publicznych, ale uzależnione jest to od wieku kobiety. Stosowanie procedury zapłodnienia *in vitro* jest również ograniczone wiekiem kobiety. Zapłodnienie pozaustrojowe jest zabronione, jeśli ciąża lub poród mogą stwarzać zagrożenie dla życia matki lub dziecka lub jeśli istnieją inne medyczne przeciwwskazania. Lista medycznych przeciwwskazań jest ustanawiana przez Ministra do Spraw Socjalnych. Dopuszczalne jest wynagradzanie dawców. Nie jest możliwy handel embrionami.

Opłaty za przechowywanie embrionów w praktyce ponosi osoba poddająca się zabiegowi zapłodnienia metodą *in vitro*. Kliniki specjalizujące się w stosowaniu tej metody muszą uzyskać licencję. W Estonii nie ma specjalnej instytucji zajmującej się sprawami medycznymi, etycznymi i prawami człowieka odnośnie zapłodnienia pozaustrojowego.

Zgodnie z ustawą o sztucznym zapłodnieniu i ochronie embrionu, przed rozpoczęciem procedury zapłodnienia pozaustrojowego kobieta musi zostać poinformowana na piśmie przez klinikę o kwestiach biologicznych i medycznych oraz prawnych dotyczących tej procedury, możliwym ryzyku i konsekwencjach przeprowadzenia zabiegu. Klinika sporządza raport w tej sprawie: jeden przekazuje kobiecie, kopię pozostawia w klinice. Zgodnie z ustawą o prawach rodziny (*Family Law Act*) osoba urodzona w wyniku zastosowania tej metody ma prawo poznać kobietę, która ją urodziła (ma także prawo poznać swojego ojca). Dane osobowe osoby zapłodnionej metodą *in vitro* nie mogą być ujawnione, tylko dziecko w ten sposób poczęte ma prawo do tych informacji. Ustawa przewiduje kary za ich ujawnienie.

8. W **Finlandii** zagadnienie zapłodnienia pozaustrojowego reguluje ustawa o wspomaganiu leczenia niepłodności z 2006 r. (*Act on Assisted Fertility Treatments*). Ustawa ta nie przewiduje ograniczenia liczby embrionów tworzonych dla jednego zabiegu. Ograniczenie takie jednak istnieje z przyczyn medycznych. Prawo zezwala na prowadzenie badań naukowych na gametach i embrionach, jak również selekcję embrionów przeznaczonych do implantacji. Ustawa o badaniach naukowych (*Medical Research Act*) przewiduje następujące ograniczenia prowadzenia badań naukowych na embrionach:

- zabronione jest tworzenie embrionów wyłącznie w celu badań naukowych,
- embriony wykorzystywane do badań naukowych nie mogą być implantowane do ciała kobiety ani utrzymywane dłużej niż przez 14 dni od ich utworzenia, nie uwzględniając czasu, przez który pozostawały w zamrożeniu,
- badania mogą być prowadzone tylko na embrionach, które były przechowywane do 15. dnia; po tym czasie muszą zostać zniszczone.

Warunki prowadzenia badań na embrionach są następujące:

- badania na embrionach poza ciałem kobiety mogą być prowadzone tylko przez agencje, które otrzymały licencję wydaną przez Krajowy Urząd ds. Medycznych (*National Authority for Medical Affairs*); warunki otrzymania takiej licencji określone są w odpowiednim zarządzeniu,
- badania medyczne na embrionach są dozwolone tylko w ciągu 14 dni od ich utworzenia; okres, przez który embrion był zamrożony nie może być wliczany w powyższy limit czasowy,
- badania na embrionach poza ciałem kobiety mogą zostać podjęte po uzyskaniu pisemnej zgody dawców gamet; dawcy muszą uzyskać informacje o tym, że embriony utworzone z pozyskanych gamet nie będą wykorzystywane do badań w sytuacji wycofania powyższej zgody,

- badania na embrionie wprowadzonym do ciała kobiety nie mogą być prowadzone bez jej pisemnej zgody.

Ogólne warunki prowadzenia badań medycznych są następujące:

- badania medyczne muszą respektować nienaruszalność godności ludzkiej,
- komisja etyczna musi wydać pozytywną opinię o planie badań, przed ich rozpoczęciem; w przypadku prowadzenia prób klinicznych na produktach medycznych dodatkowo obowiązują przepisy ustawy o produktach medycznych z 1987 r.,
- jeśli plan badań ulegnie zmianie, np. z przyczyn bezpieczeństwa ich prowadzenia, należy o tym poinformować komisję etyczną. Bez uzyskania pozytywnej opinii komisji etycznej badania nie mogą być kontynuowane zgodnie ze zmienionym planem badań. Jeśli decyzja komisji etycznej jest negatywna, plan badań musi zostać dostosowany do wskazań zawartych w opinii; dodatkowo, o zmianie planu badań nad produktami medycznymi, musi zostać poinformowana Krajowa Agencja ds. Produktów Medycznych (*National Agency for Medicines*),
- jeśli komisja etyczna wyda opinię negatywną, pełnomocnicy mogą wnieść odwołanie; wówczas komisja etyczna musi uzyskać opinię odpowiedniej podkomisji Krajowej Rady Doradczej ds. Etyki w Służbie Zdrowia (*National Advisory Board on Health Care Ethics*).

Status embrionu ludzkiego nie jest jasny, ale godność ludzka embrionu ludzkiego jest chroniona przez Konstytucję Finlandii. Embrion ludzki podlega ochronie na mocy ustawy o wspomaganiu leczenia niepłodności z 2006 r. oraz na mocy ustawy o badaniach medycznych.

Selekcja gamet lub embrionów, mająca wpływ na zdrowie dziecka, może być prowadzona tylko w celu wykluczenia poważnych chorób, w przypadkach określonych w odpowiednich przepisach. Wybranie płci dziecka może być zdeterminowane tylko tym, że urodzenie dziecka z tych gamet stwarzałoby ryzyko poważnej choroby, gdyby dziecko było innej płci.

W ustawodawstwie fińskim istnieją ograniczenia w wykorzystaniu embrionów. Nie jest prawnie dozwolona implantacja embrionów genetycznie modyfikowanych. Przechowywanie i zamrażanie embrionów jest prawnie dozwolone przez 10 lat dla celów zapłodnienia *in vitro* i przez 15 lat dla celów badawczych. Jeśli gamety dawcy dały potomstwo pięciu biorcom, to gamety te nie mogą być wykorzystywane w celach zapłodnienia pozaustrojowego dla kolejnych biorców.

Wspomagana prokreacja tylko częściowo jest finansowana ze środków publicznych i jest uzależniona częściowo od wieku kobiety. Procedura zapłodnienia *in vitro* nie jest prawnie ograniczona do par małżeńskich, związków heteroseksualnych ani nie jest

uzależniona od wieku kobiety. Istnieje obowiązek brania pod uwagę dobra dziecka w procedurach wspomaganej prokreacji. Nie jest prawnie dozwolone wynagradzanie dawców ani handel embrionami. Opłaty za ewentualne przechowywanie embrionów pokrywa osoba poddająca się leczeniu metodą zapłodnienia *in vitro*.

W Finlandii istnieje wyspecjalizowana instytucja zajmująca się sprawami medycznymi i etycznymi oraz prawami człowieka w zakresie działań medycznych. Kliniki wyspecjalizowane w zapłodnieniu pozaustrojowym muszą uzyskać licencję.

Zgodnie z ustawą o wspomaganiu leczenia niepłodności z 2006 r. klinika zajmująca się zapłodnieniem pozaustrojowym ma obowiązek poinformowania pacjenta przed leczeniem o prawnym statusie dziecka, które ma się urodzić w wyniku zapłodnienia *in vitro*, o ewentualnym wpływie takiego dziecka na relacje między członkami rodziny i sposobach łagodzenia problemów, które mogą się pojawić. Prawo pacjenta do uzyskania informacji o sposobie leczenia wynika ponadto z ustawy o prawach pacjenta z 1992 r. (*Act on the Status and Rights of Patients*).

Osoba urodzona w wyniku zapłodnienia *in vitro* po osiągnięciu 18. roku życia ma prawo do uzyskania od kliniki kopii zgody na leczenie tą metodą oraz kod dawcy z rejestru dawców.

Przepisy ustawy fińskiej przewidują ochronę danych dawcy: informacje o kolorze skóry, oczach, włosach, wzroście, pochodzeniu etnicznym (po badaniu lekarskim) są gromadzone i przechowywane wraz z gametami dawcy w archiwum kliniki. Informacje zawarte w rejestrze dawców wraz ze zgodą na leczenie w sytuacji, gdy gamety dawcy nie będą dłużej wykorzystywane do zapłodnienia pozaustrojowego, mogą być wykasowane z rejestru.

Jeśli chodzi o ochronę danych osobowych dziecka urodzonego w wyniku zapłodnienia *in vitro*, ustawa fińska zawiera szereg przepisów karnych za ich naruszenie. Osoba, która narusza przepisy dotyczące kodu dawcy, przepisy dotyczące rejestru dawców, przepisy dotyczące ochrony dokumentów, podlega karze pieniężnej lub karze więzienia do jednego roku za naruszenie tożsamości dziecka. Przewidywana jest również kara za niezgodne z prawem wykorzystanie gamet: osoba, która wykorzystuje gamety lub embriony przeznaczone do zapłodnienia *in vitro* niezgodnie z prawem, wpływa lub usiłuje wpłynąć na charakterystykę dziecka, przechowuje lub wykorzystuje gamety lub embriony bez zgody dawcy, przechowuje gamety lub embriony lub przeprowadza zabiegi zapłodnienia *in vitro* bez uzyskania licencji, podlega karze pieniężnej lub karze więzienia do jednego roku.

9. We **Francji** zapłodnienie *in vitro* jest szczegółowo uregulowane w Kodeksie zdrowia publicznego, w ustawie bioetycznej z 6 sierpnia 2004 r. oraz w dekrete z dnia 6 lutego 2006, odnoszącym się do badań nad embrionem i komórkami embrionalnymi. Liczba tworzonych embrionów nie jest prawnie limitowana, natomiast jest ona ograniczona ze względów medycznych.

Badania nad gametami i embrionami są dozwolone, jednak pod bardzo rygorystycznymi warunkami. Gamety i komórki rozrodcze poddane badaniom nie mogą być użyte do zabiegu zapłodnienia *in vitro*.

Prawo francuskie dopuszcza selekcję embrionów przeznaczanych do zapłodnienia pozaustrojowego - diagnostyka przedimplantacyjna jest we Francji legalna od 1994 roku, choć praktycznie weszła w życie dopiero od 1999 roku, w związku z opóźnioną publikacją aktu wykonawczego. Zakazane jest tworzenie embrionów wyłącznie w celach badawczych.

Zakres dopuszczalnych badań nad embrionami ściśle określa ustawa bioetyczna, która:

- dopuszcza je wyłącznie dla badań gwarantujących uzyskanie znacznego postępu terapeutycznego,
- uzależnia zgodę od wykazania braku możliwości przeprowadzenia badań alternatywną metodą z podobną skutecznością,
- zezwala na badania wyłącznie nad embrionami powstałymi podczas przygotowań do zabiegu zapłodnienia *in vitro*, a które już nie będą użyte dla zaimplantowania w łonie kobiety,
- uzależnia użycie embrionu do badań od zgody małżeństwa lub pary, z których materiału genetycznego powstał embrion; muszą oni być wcześniej poinformowani na piśmie o przechowywaniu embrionów w formie zamrożonej i następnie muszą również pisemnie wyrazić zgodę na użycie embrionów do badań naukowych,
- nakazuje uzyskanie zgody Agencji Biomedycyny na przeprowadzenie badania; w latach 2005-2008 Agencja ta wyraziła zgodę na 45 projektów badawczych nad embrionami i komórkami embrionalnymi.

Embrion ludzki nie ma zdefiniowanego statusu prawnego, jednakże Kodeks cywilny gwarantuje poszanowanie godności istoty ludzkiej od początku jej życia. Zakazane jest wprowadzanie zmian genetycznych w embrionach i żaden embrion, na którym przeprowadzane były badania, nie może być wprowadzany do organizmu kobiety. Również klonowanie komórek ludzkich jest we Francji zakazane. Istnieją ściśle ograniczenia dotyczące powstałych embrionów: jeżeli nie są one przeznaczone do implantacji w łonie matki, mogą być podarowane innemu małżeństwu (parze), mogą być przeznaczone do badań naukowych na warunkach omówionych powyżej lub muszą być zniszczone.

We Francji obowiązuje zakaz implantacji embrionów zmienionych genetycznie. Przechowywanie zamrożonych embrionów jest legalne, nie został prawnie określony maksymalny okres takiego przechowywania. Istnieje jednak praktyka, że jeżeli po pięciu latach przechowywania embrionu rodzice nie wyrażą zainteresowania jego implantacją, podejmowana jest decyzja o eliminacji embrionu.

Koszty przechowywania embrionów ponosi szpital. Koszty zapłodnienia pozaustrojowego pokrywa publiczna służba zdrowia do czterech zabiegów u kobiety, która nie przekroczy 43. roku życia. To finansowanie ograniczone jest do małżeństw heteroseksualnych lub par heteroseksualnych, które udokumentują wspólne życie przez okres dwóch lat poprzedzających zabieg. Również zgoda na płatne zapłodnienie pozaustrojowe uzależniona jest od pozostawania w związku małżeńskim lub udokumentowanym, co najmniej dwuletnim związku partnerskim partnerów płci odmiernej, będących w wieku prokreacyjnym. Przy podejmowaniu decyzji o wykonaniu zabiegu zapłodnienia *in vitro* brane jest pod uwagę dobro dziecka, które ma się narodzić. Gwarantowane jest to przez przepisy francuskiego Kodeksu zdrowia publicznego oraz przez ratyfikowaną przez Francję Międzynarodową Konwencję Praw Dziecka.

Wynagrodzenie dawców we Francji jest nielegalne, nielegalny jest również handel embrionami; dopuszczalne natomiast jest darowanie embrionu innej parze lub małżeństwu. We Francji za problemy medyczne i etyczne związane z zapłodnieniem *in vitro* odpowiadają instytucje rządowe - Agencja Biomedycyny oraz Narodowy Doradczy Komitet Etyczny dla nauk o życiu i zdrowiu (*Comité consultatif national d'éthique pour les science de la vie et de la santé*).

We Francji zabiegi zapłodnienia *in vitro* przeprowadzają wyspecjalizowane kliniki i szpitale. Para poddająca się zabiegowi zapłodnienia pozaustrojowego posiada dostęp do wszelkich informacji dotyczących przeprowadzanego zabiegu, wraz z przedstawianiem im wszelkich danych o możliwym ryzyku, aspektach prawnych i społecznych zabiegu. Osoba urodzona w wyniku takiego zapłodnienia nie ma dostępu do informacji identyfikujących ewentualnych dawców. Jednak w przypadku zagrożenia zdrowotnego lekarz może umożliwić dostęp do informacji dotyczących przeprowadzonego zabiegu, jednak bez tych, które pozwoliłyby na identyfikację dawcy. W sprawie całości zabiegu zapłodnienia pozaustrojowego dane pozostają objęte ścisłą tajemnicą lekarską, niepozwalającą na udzielanie informacji o leczeniu komukolwiek poza pacjentem i przedstawicielami służby zdrowia.

10. W **Grecji** nie ma osobnej regulacji prawnej dotyczącej zapłodnienia *in vitro*. Tworzenie embrionów do jednego zabiegu jest nielimitowane. Badania na gametach i embrionach są dozwolone (po uzyskaniu zgody Krajowej Instytucji ds. Wspomagania Prokreacji - *National Authority on Assisted Reproduction*), ale niedozwolone jest tworzenie embrionów jedynie w celu przeprowadzania badań naukowych.

Status embrionu ludzkiego jest określony w prawie cywilnym. Genetyczna interwencja w embrionach jest niedozwolona, tym bardziej stosowanie genetycznie modyfikowanych embrionów do implantacji.

Dozwolone jest zamrażanie i przechowywanie embrionów. Koszty doradztwa i zapłodnienia metodą *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych, ale uzależnione jest to od wieku kobiety. Procedura stosowania zapłodnienia pozaustrojowego jest ograniczona do par małżeńskich i może być stosowana do 50. roku życia kobiety. Przy leczeniu tą metodą brane jest pod uwagę dobro dziecka.

Niedozwolone jest wynagradzanie dawców, jak i zakazany jest handel embrionami. Opłaty za ewentualne przechowywanie embrionów pokrywa pacjent.

W Grecji istnieje instytucja odpowiedzialna za sprawy medyczne, etyczne i prawa człowieka w odniesieniu do zapłodnienia *in vitro*. Kliniki specjalizujące się w tych zabiegach muszą uzyskać licencję. Pacjent poddający się leczeniu metodą zapłodnienia *in vitro* ma prawo do uzyskania w klinice pisemnej informacji o sposobie leczenia. Osoba urodzona w wyniku takiego zapłodnienia ma prawo do uzyskania informacji o dawcy, nie obowiązuje anonimowość danych. Dane personalne osoby leczonej są chronione na mocy ustawy o ochronie danych osobowych, natomiast dane osoby urodzonej w wyniku zapłodnienia *in vitro* nie są chronione.

11. W **Gruzji** nie ma specjalnej ustawy regulującej zapłodnienie *in vitro*, ale są ustawy zawierające przepisy dotyczące tej kwestii. Stosowanie metody zapłodnienia pozaustrojowego jest dozwolone, a tworzenie embrionów do jednego zabiegu nie jest limitowane. Brak jest prawnych uregulowań dotyczących badań na embrionach i genetycznych interwencji w embriony. Selekcja embrionów przeznaczonych do implantacji jest dozwolona.

Wykorzystanie embrionów jest możliwe tylko po uzyskaniu pisemnej zgody kobiety i mężczyzny. Jeśli kobieta nie ma macicy, możliwe jest umieszczenie embrionu w macicy innej kobiety (tylko po uzyskaniu pisemnej zgody pary).

Dozwolone jest zamrażanie i przechowywanie zapasowych embrionów. Koszty doradztwa i zapłodnienia *in vitro* nie są pokrywane ze środków publicznych. Stosowanie tej

metody zapłodnienia nie jest uzależnione od stanu cywilnego danej pary (para małżeńska, para heteroseksualna) ani od wieku kobiety.

Dobro dziecka jest brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o zapłodnieniu pozaustrojowym. Wynagradzanie dawców jest legalne, ale niedozwolony jest handel embrionami. Opłaty za ewentualne przechowywanie embrionów są pokrywane przez pacjentów.

Kliniki specjalizujące się w IVF muszą uzyskać licencję.

Pacjent, który poddaje się leczeniu, ma prawo do uzyskania wszelkich informacji od lekarza. Brak jest przepisów regulujących ochronę danych osobowych osoby zapładnianej metodą *in vitro* oraz osoby urodzonej w wyniku tej metody.

12. W **Hiszpanii** zapłodnienie metodą *in vitro* jest dozwolone i reguluje je ustawa z 26 maja 2006 r. Liczba embrionów tworzonych do konkretnego zabiegu nie jest ograniczona przez prawo ani z przyczyn medycznych.

Badania na embrionach mogą być prowadzone tylko pod określonymi warunkami: kobieta lub para musi wyrazić pisemną zgodę, badania medyczne na embrionach są dozwolone tylko w ciągu 14 dni od ich utworzenia, badania muszą być prowadzone tylko w upoważnionych do tego ośrodkach naukowych oraz projekt badań musi być zaakceptowany przez odpowiednią instytucję. Wyniki zakończonego projektu badawczego muszą zostać przekazane Krajowej Komisji ds. Wspomagania Prokreacji (*National Committee on Assisted Reproduction*).

Genetyczna interwencja w embriony jest dozwolona tylko z przyczyn medycznych lub leczniczych. Genetycznie modyfikowane embriony mogą być wykorzystane do implantacji tylko w celu wspomagania leczenia.

Dozwolone jest zamrażanie i przechowywanie embrionów. Koszty zapłodnienia *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych, ale zależy to od wieku kobiety. Podobnie stosowanie metody zapłodnienia pozaustrojowego jest uzależnione od wieku kobiety. Personel medyczny kliniki przeprowadzającej zapłodnienie *in vitro* musi sprawdzić, czy kobieta akceptuje wymagania obowiązujące w danej klinice.

Przy zapłodnieniu *in vitro* brane jest pod uwagę dobro dziecka, nie jest możliwe wynagradzanie dawcy ani handel embrionami. W Hiszpanii działa odpowiednia instytucja zajmująca się sprawami medycznymi, etycznymi i prawami człowieka w zakresie zapłodnienia *in vitro*.

Kliniki specjalizujące się w tych zabiegach muszą uzyskać licencję.

Kobieta poddająca się zapłodnieniu *in vitro* ma prawo do informacji o możliwych zagrożeniach dla swojego zdrowia i zdrowia swojego potomka. Osoba urodzona w wyniku zapłodnienia pozaustrojowego ma prawo do ogólnej informacji o dawcy, ale bez poznania jego tożsamości. Naruszenie tajemnicy danych osoby poddającej się zabiegowi zapłodnienia *in vitro* jest zagrożone karą grzywny w wysokości od 1000 do 10000 euro.

13. W **Holandii** zasady wykorzystania gamet i embrionów reguluje ustawa o embrionach (*Embryo Bill*), która weszła w życie 1 września 2002 r. Celem tego aktu prawnego było zapewnienie embrionowi specjalnej ochrony od momentu jego utworzenia, traktując go jako załączek życia ludzkiego, i zapewnienie mu specjalnych praw.

Ustawa ustanawia zasadę, że właścicielem embrionu jest właściciel genomu wykorzystanego do utworzenia embrionu. Jeżeli po zakończeniu leczenia pozostaje nadmiar embrionów mogą być one wykorzystane do badań naukowych. Znaczna część ustawy jest poświęcona zasadom prowadzenia badań naukowych na embrionach (reguluje je także ustawa o badaniach medycznych – *Dutch Medical Research Act*). Na prowadzenie badań na embrionach jest wymagana zgoda dawcy embrionu.

Tworzenie embrionów jedynie w celu prowadzenia nad nimi badań jest dozwolone, ale pod bardzo restrykcyjnymi warunkami. Ponadto ustawa zakazuje tworzenie hybryd, klonów ludzkich i stosowania technik, które określałyby płeć dziecka.

14. W **Izraelu** zapłodnienie *in vitro* jest prawnie dozwolone i jest regulowane ustawowo. Liczba embrionów tworzonych w celu jednego zabiegu nie jest limitowana. Prawo nie zezwala na prowadzenie badań na gametach i embrionach.

Zabronione jest klonowanie ludzi i wprowadzanie genetycznych zmian w komórkach. Dozwolona jest natomiast selekcja embrionów w celu implantacji. Genetyczna diagnostyka preimplantacyjna jest dozwolona z przyczyn medycznych. Selekcja płci podczas diagnostyki preimplantacyjnej jest dozwolona tylko w szczególnych sytuacjach i wymaga zezwolenia wydanego przez odpowiednią komisję Ministerstwa Zdrowia.

Zamrażanie i przechowywanie zapasowych embrionów możliwe jest przez okres 5 lat, z możliwością przedłużenia tego okresu.

Koszty doradztwa i zapłodnienia metodą *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych, ale jest to uzależnione od wieku kobiety. W myśl ustawodawstwa izraelskiego dawcy spermy są wynagradzani. Opłaty za przechowywanie embrionów są ponoszone przez państwową służbę zdrowia.

W Izraelu istnieje wyspecjalizowana instytucja zajmująca się sprawami medycznymi, etycznymi i prawami człowieka w odniesieniu do zapłodnienia *in vitro*. Kliniki specjalizujące się w tych zabiegach muszą posiadać licencję.

Ochrona danych osobowych dawcy spermy jest regulowana przepisami wydanymi przez generalnego dyrektora Ministerstwa Zdrowia, natomiast ochrona danych osobowych dawcy komórki jajowej nie jest regulowana.

15. W **Kanadzie** zapłodnienie pozaustrojowe jest prawnie dozwolone i reguluje je ustawa o wspomaganiu prokreacji (*The Assisted Human Reproduction Act*). Liczba embrionów tworzonych do jednego zabiegu jest limitowana przez prawo. Ustawa zezwala na prowadzenie badań na gametach i embrionach, ale pod określonymi warunkami.

Tworzenie embrionów jedynie w celu prowadzenia nad nimi badań nie jest dozwolone. Nie jest możliwa selekcja embrionów (np. wybór płci jest możliwy tylko wówczas, gdy ma to ochronić przyszłe dziecko przed chorobą wynikającą z płci). W Kanadzie niedozwolone jest prowadzenie następujących badań na embrionach:

- tworzenie klonów, chimer i hybryd,
- tworzenie embrionów w innym celu niż tworzenie istot ludzkich,
- tworzenie embrionu z komórki lub części komórki wziętej z embrionu lub płodu albo przeszczepienie tak utworzonego embrionu,
- utrzymywanie embrionu poza ciałem kobiety po upływie 14 dni od jego utworzenia,
- tworzenie embrionu o określonej płci (oprócz przeciwdziałania chorobie wynikającej z płci),
- zmiana genomu komórki ludzkiej lub embrionu, w celu przekazania go potomkom,
- przeszczepienie spermy, komórki jajowej, embrionu lub płodu do innej istoty niż istota ludzka.

Nie jest możliwa genetyczna interwencja w embriony, a tym bardziej wykorzystywanie takich embrionów do implantacji. Nie obowiązują żadne procedury w zakresie przechowywania zapasowych embrionów.

Ustawa nie określa kto pokrywa koszty doradztwa i zapłodnienia metodą *in vitro*. Decyzja o tym czy koszty takie pokrywane są z ubezpieczenia społecznego jest podejmowana w danej prowincji.

Przepisy stanowią, że osoba, która zamierza się poddać zapłodnieniu pozaustrojowemu nie może być dyskryminowana ze względu na orientację seksualną ani stan cywilny. Przy podejmowaniu decyzji o zapłodnieniu metodą *in vitro* brane jest pod uwagę dobro dziecka. Prawo kanadyjskie nie przewiduje możliwości wynagradzania dawców. Przepisy nie określają

kto ponosi ewentualne opłaty za przechowywanie embrionów. Ochroną, promocją i bezpieczeństwem zdrowia oraz prawami osób urodzonych w wyniku wspomaganej prokreacji zajmuje się federalna Agencja ds. Wspomagania Prokreacji w Kanadzie.

Kliniki specjalizujące się w zapłodnieniu pozaustrojowym muszą posiadać licencję (istnieje lista takich klinik prowadzona przez Kanadyjskie Towarzystwo ds. Płodności i Andrologii). W Kanadzie istnieje rejestr zawierający informacje o dawcach i osobach leczonych metodą zapłodnienia *in vitro*. Informacje te są udostępniane na podstawie pisemnej zgody osoby, której dotyczą.

16. Na **Litwie** zapłodnienie pozaustrojowe jest prawnie dozwolone i ustawowo unormowane. Ustawa o etyce prowadzenia badań biomedycznych (*Law on Ethics of Biomedical Research*) nie zezwala na prowadzenie badań naukowych na gametach i embrionach - embriony mogą być tylko przedmiotem obserwacji klinicznej. Płód może być tylko wtedy przedmiotem badań biomedycznych, jeśli korzyść z tych badań przewyższy ryzyko dla płodu.

Liczba tworzonych embrionów, przeznaczonych do jednego zabiegu jest prawnie ograniczona.

Ustawa definiuje embrion jako stadium rozwoju organizmu ludzkiego od momentu zapłodnienia do końca ósmego tygodnia ciąży.

Niedozwolona jest genetyczna interwencja w embriony oraz zamrażanie i przechowywanie zapasowych embrionów.

Stosowanie procedury zapłodnienia pozaustrojowego jest ograniczone do par małżeńskich, par heteroseksualnych i jest uzależnione od wieku kobiety. Dobro dziecka jest brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o zapłodnieniu metodą *in vitro*.

Na Litwie istnieje instytucja zajmująca się medycznymi i etycznymi zagadnieniami oraz prawami człowieka w zakresie zapłodnienia pozaustrojowego. Prawo do informacji i kwestie ochrony danych osobowych reguluje ustawa o prawach pacjenta (*The Law on Patient's Rights*).

17. W **Niemczech** nie ma specjalnych regulacji prawnych dotyczących zapłodnienia pozaustrojowego lecz w obowiązujących ustawach regulowane są poszczególne aspekty tej metody zapłodnienia. Jest ona w Niemczech prawnie dozwolona.

Zgodnie z ustawą o ochronie embrionu (*Embryonenschutzgesetz*) liczba tworzonych embrionów jest limitowana. Przepisy zezwalają na prowadzenie badań na gametach i embrionach.

Karalne jest wykorzystanie embrionu ludzkiego stworzonego pozaustrojowo lub takiego, który nie zagnieździł się jeszcze w macicy kobiety, do celów niezwiązanych z utrzymaniem go przy życiu. O ile zakaz ten nie zostaje naruszony, w zasadzie dopuszczone jest prowadzenie badań.

Ustawa o zapewnieniu ochrony embrionu w związku z przywozem i wykorzystaniem ludzkich komórek macierzystych pochodzących z embrionów (*Stammzellengesetz*), która weszła w życie 1 lipca 2002 r., zezwala na wwóz do Niemiec i wykorzystywanie ludzkich komórek macierzystych pochodzących z embrionów do badań naukowych jedynie pod ściśle określonymi rygorami. Ogranicza ona wwóz i wykorzystywanie tylko takich komórek macierzystych, które powstały przed 1 maja 2007 r.

Diagnostyka przedimplantacyjna embrionów jest w Niemczech zabroniona. Zgodnie z ustawą o ochronie embrionu karalne jest nawet pobranie z embrionu onnipotencjalnej komórki.

Zgodnie z przepisami ustawy o komórkach macierzystych nie wolno prowadzić prac badawczych nad komórkami macierzystymi pochodzenia embrionalnego, jeśli naukowo nie zostanie stwierdzone, że:

- służą one zaawansowanym celom badawczym, prowadzącym do osiągnięcia ważnych wyników naukowych lub poszerzenia wiedzy medycznej w rozwoju diagnostycznych, prewencyjnych lub terapeutycznych metod mających zastosowanie w leczeniu ludzi,
- zgodnie z uznanym stanem nauki i techniki zagadnienia, które ma wyjaśnić dane badanie naukowe, zostały już wstępnie wyjaśnione podczas badań na komórkach zwierzęcych i oczekiwana poznawcza korzyść naukowa może zostać osiągnięty wyłącznie podczas badania embrionalnych komórek macierzystych.

Ochronę embrionu w Niemczech reguluje ustawa o ochronie embrionu (*Embryonenschutzgesetz*). Zgodnie z jej przepisami za embrion jest uznawana "komórka jajowa po zapłodnieniu, gotowa do dalszego rozwoju, w stanie po połączeniu się jąder komórkowych, a także każda onnipotencjalna komórka pobrana z embrionu, która przy zaistnieniu potrzebnych do tego dodatkowych warunków byłaby w stanie dokonywać podziałów i rozwinąć się do pełnego organizmu. Za zdolną do rozwoju uważa się zapłodnioną ludzką komórkę jajową w czasie pierwszych 24 godzin po połączeniu się jąder komórkowych, chyba że przed upływem tego czasu okaże się, że komórka ta nie byłaby w stanie rozwinąć się poza stadium jednokomórkowe".

Niedozwolona jest genetyczna interwencja w embriony, tym bardziej wykorzystywanie takich embrionów do implantacji. Embrion powstały pozaustrojowo lub pobrany z organizmu kobiety przed zakończeniem zagnieźdzenia się w macicy nie może być użyty do celu innego

niż służący jego zachowaniu. Nie jest dozwolone przechowywanie i zamrażanie nadliczbowych embrionów.

W Niemczech zakazane jest darowanie komórki jajowej lub embrionu ("adopcja") oraz wynajęcie tzw. matki zastępczej. To samo dotyczy reklamy takich usług i pośrednictwa między zainteresowanymi stronami.

Postępowanie medyczne mające na celu reprodukcję określone jest w ustawie o ochronie embrionu. Zgodnie z jej przepisami, kto podejmuje się sztucznego zapłodnienia komórki jajowej w celu innym niż spowodowanie ciąży kobiety, od której pochodzi dana komórka jajowa, podlega karze do 3 lat pozbawienia wolności. Wszystkie zapłodnione komórki jajowe muszą zostać przeniesione do organizmu kobiety. Zwykle są to 2, maksymalnie 3 embriony. Zamrożenie embrionów dozwolone jest jedynie w sytuacjach wyjątkowych, wówczas gdy nie można przeprowadzić przeniesienia embrionów.

Państwowe kasy chorych pokrywają tylko część kosztów związanych z zapłodnieniem *in vitro*. Zapewnienie danych świadczeń jest zależne od spełnienia wymagań prawnych określonych w dziale V kodeksu społecznego (*Sozialgesetzbuch V*):

- lekarz musi uznać zabieg zapłodnienia *in vitro* za konieczny i dający szansę uzyskania sukcesu;
- skorzystać z tego świadczenia mogą tylko pary będące w związku małżeńskim;
- kobiety muszą być w wieku od 25 do 40 lat, mężczyźni w wieku od 25 do 50 lat;
- wykorzystane mogą być tylko ich własne komórki jajowe i sperma;
- para musi być dokładnie poinformowana przez lekarza o konsekwencjach medycznych i psychospołecznych; lekarz nie może ograniczyć się do przeprowadzenia samego zabiegu sztucznego zapłodnienia;
- plan zabiegu sporządzony przed jego wykonaniem musi zostać zatwierdzony przez kasę chorych.

Federalna Komisja Lekarska i Kas Chorych (*Bundesausschuss der Ärzte und Krankenkassen*) na podstawie powyższych przepisów kodeksu społecznego przedstawiła w formie dyrektyw wytyczne określające medyczne wymagania, zakres regulacji prawnych oraz zasady pokrycia kosztów zapłodnienia *in vitro*. Zgodnie z dyrektywami Krajowej Izby Lekarskiej dotyczącymi prokreacji wspomagananej, zapłodnienie *in vitro* może być przeprowadzone u pary pozamałżeńskiej pozostającej w trwałym związku, po uprzedniej konsultacji z komisją powołaną przez Izbę Lekarską.

Przy zastosowaniu procedury zapłodnienia pozamacicznego brane jest pod uwagę dobro dziecka. Handel embrionami nie jest dozwolony. W Niemczech zakazane jest tworzenie i przechowywanie embrionów zapasowych oraz wykorzystanie ich przez osoby trzecie.

Przy Federalnej Izbie Lekarskiej (*Zentrale Ethikkommission bei der Bundesärztekammer*) istnieje Centralna Komisja Etyki, która zajmuje się sprawami medycznymi i etycznymi. Ponadto szereg szpitali ma własne komisje etyki. Kliniki specjalizujące się w zapłodnieniu *in vitro* muszą posiadać licencje.

Federalna ustawa o ochronie danych osobowych (*Bundesdatenschutzgesetz*) zapewnia ochronę danych osobowych zarówno osoby poddanej zapłodnieniu *in vitro*, jak i osoby urodzonej w wyniku zastosowania tej metody.

18. W **Norwegii** zapłodnienie pozaustrojowe jest dozwolone i reguluje je ustawa z 5 grudnia 2003 r. o zastosowaniu biotechnologii w medycynie. Nie ma ograniczeń ilości embrionów tworzonych do jednego zabiegu.

Selekcja embrionów dla celów implantacji jest dozwolona. Zabronione jest prowadzenie badań naukowych na zapłodnionych jajach, embrionach ludzkich oraz komórkach uzyskanych z zapłodnionego jaja lub embrionu. Testy genetyczne na embrionach są dozwolone tylko w szczególnych przypadkach. Nie jest możliwe implantowanie embrionów genetycznie modyfikowanych. Embriony mogą być implantowane wyłącznie do ciała kobiety, od której zostały pobrane oocyty. Zapasowe embriony mogą być zamrażane i przechowywane przez okres 5 lat.

Koszty doradztwa i zapłodnienia metodą *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych, ale zależy to od wieku kobiety. Zapłodnienie pozaustrojowe może być stosowane u par małżeńskich, par heteroseksualnych, a od 1 stycznia 2009 r. także par lesbijskich. Dobro dziecka jest brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o przeprowadzeniu zapłodnienia metodą *in vitro*.

Zgodnie z przepisami nie jest możliwe wynagradzanie dawców ani handel embrionami. Opłaty za ewentualne przechowywanie embrionów są pokrywane ze środków publicznych. W Norwegii istnieje specjalna instytucja zajmująca się sprawami medycznymi, etycznymi i prawami człowieka w odniesieniu do zapłodnienia *in vitro*. Kliniki realizujące te zabiegi mają obowiązek uzyskania licencji.

Osoba poddająca się zabiegowi ma prawo do uzyskania informacji o sposobie leczenia oraz o medycznych i prawnych skutkach stosowania metody *in vitro*. Osoba urodzona w wyniku zapłodnienia *in vitro* ma prawo do informacji o dawcy spermy po osiągnięciu 18 lat. Placówki medyczne i ich personel są zobowiązani do zachowania tajemnicy zarówno o osobie poddającej się leczeniu, jak i o osobie urodzonej w wyniku zastosowania zapłodnienia pozaustrojowego.

19. W **Portugalii** zapłodnienie pozaustrojowe normuje ustawa z dnia 26 lipca 2006 r. o medycznym wspomaganiu prokreacji (*Act on Medically Assisted Procreation*). Ustawa przewiduje ograniczenie liczby embrionów tworzonych w celu jednego zabiegu. Stanowi, że liczba ta powinna być taka, aby gwarantowała powodzenie tego procesu przy wykorzystaniu najlepszych metod medycznych.

Ustawa zezwala na prowadzenie badań naukowych na gametach i embrionach pod określonymi warunkami:

- zabrania tworzenia embrionów jedynie w celu prowadzenia nad nimi badań,
- badania na embrionach są prawnie dozwolone wówczas, gdy mają na względzie zapobieganie, diagnozowanie, leczenie embrionów, doskonalenie technik medycznych, tworzenie banków komórek dla celów transplantacji i innych celów terapeutycznych,
- embriony mogą być wykorzystywane do badań tylko wtedy, gdy spodziewać się można, że będzie to korzystne dla ludzkości, każdy projekt badań musi być przedstawiony i oceniony przez Krajową Radę ds. Medycznego Wspomagania Prokreacji (*National Council on Medically Assisted Procreation*),
- do badań można wykorzystywać wyłącznie: zapasowe, zamrożone embriony, które nie będą wykorzystywane do zapłodnienia *in vitro*, embriony, których stan nie pozwala na przeniesienie albo zamrożenie w celu prokreacji, embriony posiadające wady genetyczne oraz embriony uzyskane bez ejakulacji,
- wykorzystanie naukowe embrionów zależy od wcześniejszego poinformowaniu i zgody osób, od których pochodzą te embriony.

Przepisy portugalskie zezwalają na selekcję embrionów dla celów implantacji. Badanie embrionów przed wprowadzeniem ich do ciała kobiety ma na celu wykluczenie wad genetycznych. Zapasowe embriony mogą być przechowywane i zamrażane przez 3 lata.

Koszty doradztwa i zapłodnienia *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych lub przez pacjenta.

Procedura zapłodnienia pozaustrojowego może być stosowana tylko dla par małżeńskich, które nie są w separacji, lub dla par heteroseksualnych mieszkających razem przez co najmniej 2 lata. Ponadto tylko osoby w wieku powyżej 18 lat mogą poddać się tej metodzie zapłodnienia.

Przy zastosowaniu wspomaganiej prokreacji bierze się pod uwagę dobro dziecka. Nie jest możliwe wynagradzanie dawców ani handel embrionami.

Koszty przechowywania embrionów ponosi podmiot, który pokrywa koszty leczenia (Narodowa Służba Zdrowia) lub pacjent. W Portugalii działa Krajowa Rada ds. Medycznego Wspomagania Prokreacji, która posiada szereg kompetencji, m.in. zajmuje się sprawami

etycznymi, społecznymi i prawnymi dotyczącymi zapłodnienia pozaustrojowego. Podmioty wykonujące te zabiegi muszą posiadać licencję.

Osoba poddająca się zapłodnieniu *in vitro* ma prawo do informacji o możliwych medycznych, społecznych i prawnych skutkach zabiegu. Jej zgoda na przeprowadzenie zabiegu musi być wyrażona na piśmie. Osoba urodzona w wyniku zapłodnienia *in vitro* może żądać od odpowiedniej placówki służby zdrowia wszystkich genetycznych informacji jej dotyczących, z wyjątkiem informacji identyfikujących dawcę. Może też żądać od Krajowej Rady ds. Medycznego Wspomagania Prokreacji informacji o istnieniu prawnych przeszkód do zawarcia małżeństwa (w celu wykluczenia pokrewieństwa).

Przepisy portugalskie gwarantują poufność prowadzonej procedury zapłodnienia pozaustrojowego i przewidują sankcje karne w wysokości do roku więzienia lub karę pieniężną za naruszenie poufności danych. Ponadto, zgodnie z przepisami ustawy o ochronie danych osobowych oraz ustawy o zdrowiu i informacji medycznej, tylko dyrektor kliniki wykonującej zabieg zapłodnienia pozaustrojowego i upoważniony przez niego personel może mieć dostęp do danych personalnych osoby, u której taki zabieg był wykonany.

20. W **Rosji** zapłodnienie pozaustrojowe reguluje art. 35 ustawy z 22 czerwca 1993 r. o ochronie zdrowia ludności (*Russian Federation's Legislation on citizen's health protection*). Stanowi on, że każda kobieta będąca w wieku rozrodczym ma prawo do sztucznego zapłodnienia oraz implantacji embrionu.

Zabiegi *in vitro* wykonywane są w klinikach posiadających licencję, po uzyskaniu pisemnej zgody małżonków (lub kobiety samotnej). Dane o wykonywanym zabiegu, jak również dane osobowe dawcy są objęte tajemnicą medyczną. Kobieta ma prawo do informacji o procedurze implantacji, medycznych i prawnych konsekwencjach jej przeprowadzenia, o danych genetycznych, o narodowości dawcy oraz o lekarzu, który będzie przeprowadzał zabieg.

Matka zastępcza musi być w wieku od 20 do 35 lat, posiadać własne zdrowe dziecko, być w dobrym stanie zdrowia psychicznego i fizycznego.

Przeprowadzenie niezgodnego z prawem sztucznego zapłodnienia i implantacji embrionu podlega karze.

Zgodnie z kodeksem rodzinnym, para małżeńska, która wyraziła pisemną zgodę na sztuczne zapłodnienie, powinna być zarejestrowana jako rodzice w rejestrze urodzeń (po urodzeniu dziecka w efekcie zastosowania tej metody). Para małżeńska, która wyrazi pisemną zgodę na implantację embrionu innej kobiecie w celu utrzymania ciąży, może być

zarejestrowana jako rodzice dziecka tylko po uzyskaniu zgody kobiety, która to dziecko urodziła (matki zastępczej).

21. **Rumunia** nie posiada uregulowań prawnych dotyczących zapłodnienia *in vitro*. W praktyce każda specjalistyczna klinika może wykonywać zabiegi zapłodnienia pozaustrojowego. Zabiegi takie są finansowane ze środków prywatnych. Nie jest dozwolone zamrażanie i przechowywanie zapasowych embrionów. Agencja ds. Transplantacji podlegała Ministerstwu Zdrowia (*Transplant Agency under Health Ministry*), zajmuje się medycznymi i etycznymi sprawami odnoszącymi się do zapłodnienia *in vitro*. Zarówno osoba poddająca się zabiegowi, jak dziecko urodzone w wyniku zastosowania tej metody objęte są tą samą ochroną danych osobowych jaka wynika z ochrony danych o zdrowiu.

22. **Serbia** nie posiada uregulowań prawnych odnoszących się do zapłodnienia pozaustrojowego.

23. W **Szwajcarii** zapłodnienie pozaustrojowe normuje art. 119 konstytucji, ustawa o prokreacji (*Reproductive Medicine Act*) oraz rozporządzenie o prokreacji (*Reproductive Medicine Ordinance*). Tworzenie określonej liczby embrionów do konkretnego zabiegu jest ograniczone prawnie i z przyczyn medycznych. Nie jest dozwolona selekcja embrionów w celu implantacji. Zakaz ten, wynikający z przepisów ustawy o prokreacji, ma być złagodzony poprzez projekt zmiany ustawy przygotowywany przez rząd. Projekt ten będzie rozpatrywany przez parlament przypuszczalnie w 2010 r. Zgodnie z nim pary, których kody genetyczne wskazują, że ich potomstwo może mieć predyspozycje do poważnej choroby będą mogły poddać się diagnozie preimplantacyjnej. Stanowiąc ma to alternatywę sytuacji, gdy diagnoza postawiona podczas ciąży może skłaniać do decyzji o jej przerwaniu. Przepisy te mają równocześnie chronić godność ludzką i przeciwdziałać nadużyciom.

W Szwajcarii istnieją prawne ograniczenia dotyczące prowadzenia badań naukowych na embrionach - tworzenie embrionów jedynie w celach naukowych jest zakazane. Zgodnie z art. 119 konstytucji i art. 3 ustawy o badaniach na komórkach macierzystych (*Stem Cell Research Act*) niedozwolone jest:

- stosowanie procedur mających na celu zmianę genotypu gamety lub uzyskiwanie komórek macierzystych z embrionu, w celu ich modyfikacji,
- tworzenie klonów, chimer lub hybryd lub uzyskiwanie z nich komórek macierzystych,
- tworzenie partenogenetycznych produktów lub wykorzystywanie z nich komórek macierzystych,

- wykorzystywanie zbędnych embrionów do innych celów niż uzyskanie z nich komórek macierzystych,
- importowanie lub eksportowanie zbędnych embrionów,
- uzyskiwanie komórek macierzystych ze zbędnych embrionów po siódmym dniu ich rozwoju.

Ponadto ustawa o badaniach na komórkach macierzystych stanowi:

- każdy projekt badawczy dotyczący embrionalnych komórek macierzystych musi być zaakceptowany przez odpowiednią komisję etyczną w kantonie,
- projekt badawczy dotyczący embrionalnych komórek macierzystych może być prowadzony jeśli: przewiduje uzyskanie ważnych rezultatów w zakresie leczenia poważnych chorób lub rozwoju biologii człowieka, podobnych rezultatów nie da się uzyskać w inny sposób oraz spełnia on odpowiednie wymogi prowadzenia badań naukowych i jest akceptowany etycznie,
- Federalne Biuro ds. Zdrowia Publicznego (*Federal Office of Public Health*) musi zostać poinformowane o projekcie badań dotyczącym embrionalnych komórek macierzystych; Biuro to może odrzucić projekt lub zezwolić na jego prowadzenie pod określonymi warunkami.

Status embrionu nie jest prawnie zdefiniowany, ale przepisy prawne stanowią, że respektowana musi być godność człowieka. Niedozwolona jest genetyczna modyfikacja embrionów, tym bardziej nie można wykorzystywać genetycznie modyfikowanych embrionów do implantacji.

Na mocy obowiązujących przepisów istnieją ograniczenia w zakresie wykorzystania embrionów. Dozwolone jest zamrażanie i przechowywanie zapasowych embrionów, ale nie jest określony czas ich przechowywania. Zgodnie z ustawą o badaniach na komórkach macierzystych zapasowe embriony mogą być przechowywane do celów badawczych po uzyskaniu zgody Federalnego Biura ds. Zdrowia Publicznego.

Koszty doradztwa i zapłodnienia metodą *in vitro* nie są pokrywane ze środków publicznych. Zabiegi te ograniczone są do par heteroseksualnych, obowiązuje również limit górnej granicy wieku kobiety. Przy stosowaniu tej metody przeciwdziałania bezpłodności bierze się pod uwagę dobro dziecka. Dawcy nie są wynagradzani, handel embrionami jest zakazany. Opłaty za przechowywanie embrionów ponosi pacjent, a w przypadku zapasowych embrionów – klinika. Kliniki specjalizujące się w zapłodnieniu pozaustrojowym muszą uzyskać licencję. W Szwajcarii istnieje instytucja zajmująca się sprawami medycznymi i etycznymi w zakresie zapłodnienia metodą *in vitro*.

Para poddająca się zapłodnieniu pozaustrojowemu ma prawo do uzyskania odpowiednich informacji i porady przed rozpoczęciem kuracji. Jeżeli mężczyzna z tej pary nie jest dawcą spermy, kobieta nie ma prawa poznać tożsamości dawcy. Osoba urodzona w wyniku zapłodnienia *in vitro* ma prawo do pozyskania z rejestru federalnego informacji o tożsamości dawcy spermy.

Ochrona danych osobowych osoby poddającej się leczeniu jest zagwarantowana przepisami szwajcarskiego kodeksu zobowiązań oraz kodeksu karnego. Ochrona danych osobowych dziecka urodzonego w wyniku IFV jest zagwarantowana przepisami ustawy o ochronie danych osobowych.

24. W **Szwecji** stosowanie zapłodnienia *in vitro* jest dozwolone i normowane ustawą o integralności genetycznej z 2006 r. (*The Genetic Integrity Act*). Liczba embrionów tworzonych do pojedynczego zabiegu nie jest limitowana. Genetyczna diagnostyka preimplantacyjna może być tylko wtedy stosowana, jeśli mężczyzna lub kobieta mają predyspozycje do chorób dziedzicznych, co może spowodować genetyczną chorobę u dziecka albo jego upośledzenie. W szczególnych okolicznościach dozwolone jest tworzenie klonowanych ludzkich embrionów wykorzystywanych do tworzenia komórek macierzystych.

Prawo zezwala pod pewnymi warunkami na prowadzenie badań na gametach i embrionach:

- dawcy komórki jajowej i spermy muszą być poinformowani o ewentualnych badaniach nad nimi i muszą wyrazić na to zgodę,
- zapłodniona komórka jajowa, na której były prowadzone badania, nie może być umieszczana w ciele kobiety,
- badania na zapłodnionych komórkach jajowych nie mogą być prowadzone dłużej niż przez 14 dni od zapłodnienia, a po tym terminie muszą zostać zniszczone. Zapasowe zapłodnione komórki jajowe mogą być zamrażane i przechowywane przez okres 5 lat lub dłużej (dłuższy okres przechowywania musi być określony przez Krajową Radę ds. Zdrowia i Opieki Społecznej).

W Szwecji nie jest dozwolona genetyczna interwencja w embriony, tym bardziej wykorzystywanie genetycznie modyfikowanych embrionów do implantacji. Zapasowe embriony mogą być zamrażane i przechowywane przez maksimum 5 lat lub dłużej (dłuższy okres przechowywania musi być określony przez Krajową Radę ds. Zdrowia i Opieki Społecznej). Koszty zapłodnienia *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych, ale liczba finansowanych w ten sposób zabiegów zależy od rad regionalnych i wynosi od jednego do trzech. Prywatne kliniki przeprowadzają zabiegi zapłodnienia *in vitro* wyłącznie na koszt

pacjenta. Pokrycie ze środków publicznych kosztów zabiegu zapłodnienia *in vitro* jest ograniczone do par małżeńskich oraz zarejestrowanych związków partnerskich, uzależnione jest również od wieku kobiety.

Przy podejmowaniu decyzji o przeprowadzeniu zapłodnienia pozaustrojowego bierze się pod uwagę dobro dziecka. Dopuszczalne jest wynagradzanie dawców, np. zwracane są koszty komunikacji lub utracone zarobki. Handel embrionami jest zabroniony i zagrożony karą więzienia do dwóch lat.

Ewentualne opłaty za przechowywanie embrionów zależą od rad regionalnych i klinik zajmujących się zapłodnieniem *in vitro*. Kliniki wykonujące te zabiegi muszą uzyskać licencję.

Osoba poddająca się zapłodnieniu *in vitro* ma prawo do poufności danych zgodnie z ustawą o tajemnicy urzędowej (*Official Secrets Act*). Osoba urodzona w wyniku tej metody, po uzyskaniu dojrzałości, ma prawo do uzyskania informacji o dawcy. Dane osobowe osoby poddanej zapłodnieniu *in vitro* i osoby urodzonej w wyniku tego zabiegu są chronione ustawą o tajemnicy urzędowej i ustawą o ochronie danych osobowych.

25. W **Turcji** stosowanie zapłodnienia *in vitro* jest dozwolone i normowane ustawą. Liczba embrionów tworzonych w celu konkretnego zabiegu jest przez prawo ograniczona. Prawo nie zezwala na prowadzenie badań na gametach i embrionach ani na tworzenie embrionów w tym celu. Zabronione jest także zamrażanie embrionów dla badań naukowych. Ludzkie embriony są uważane za istoty ludzkie i mają zagwarantowane przestrzeganie praw człowieka.

Prawo zezwala na zapłodnienie metodą *in vitro* wyłącznie między mężem i żoną. Nie ma możliwości zapładniania par heteroseksualnych niepozostających w związku małżeńskim. Niedozwolona jest selekcja embrionów w celu implantacji oraz zabronione jest stosowanie genetycznie modyfikowanych embrionów w celu implantacji.

Dozwolone jest zamrażanie i przechowywanie embrionów. Koszty doradztwa i zapłodnienia *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych, wyłącznie parom małżeńskim i limitowane jest to wiekiem kobiety. Dobro dziecka nie jest brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o zapłodnieniu *in vitro*, nie jest możliwe wynagradzanie dawców ani handel embrionami.

Opłaty za ewentualne przechowywanie embrionów ponoszą instytucje ubezpieczenia społecznego. Kliniki specjalizujące się w zapłodnieniu *in vitro* nie muszą posiadać licencji. W Turcji istnieją instytucje zajmujące się sprawami medycznymi i etycznymi oraz prawami człowieka w związku z zapłodnieniem pozaustrojowym.

26. W **Wielkiej Brytanii** zagadnienie zapłodnienia *in vitro* reguluje ustawa o płodności i embriologii z 1990 r. (*The Human Fertilisation and Embriology Act*), znowelizowana ustawą z 2008 r., która wejdzie w życie w październiku 2009 r. Nadzór nad problematyką zapłodnienia pozaustrojowego sprawuje Urząd ds. Płodności i Embriologii (*The Human Fertilisation and Embriology Authority - HFEA*), który zajmuje się zarówno sprawami medycznymi, jak i etycznymi. Ustawa nie ogranicza liczby embrionów tworzonych do jednego zabiegu, nie ogranicza także liczby embrionów, które mogą być wprowadzone do ciała kobiety. Limity te ustanawiane są przez HFEA.

Ustawa zezwala na prowadzenie badań naukowych na gametach i embrionach, na selekcję embrionów tworzonych dla implantacji, jak również na tworzenie embrionów dla celów badań naukowych. Badania naukowe na embrionach mogą być prowadzone po uzyskaniu licencji, wydawanych przez HFEA podmiotom zajmującym się wspomaganą prokreacją. Urząd ten egzekwuje przestrzeganie rygorów określonych w ustawie. Embriony nie mogą być wykorzystywane po 14 dniach od zapłodnienia. Embriony będące przedmiotem badań naukowych nie mogą służyć do zapłodnienia. Embrion nie posiada specjalnego statusu prawnego, w szczególności przyznającego mu status osoby ludzkiej. Dopuszczalne jest tworzenie nadliczbowych embrionów, które mogą być przechowywane i zamrażane przez 10 lat, z możliwością przedłużenia do lat 55 (w określonych okolicznościach).

Wspomagana prokreacja jest finansowana w Wielkiej Brytanii częściowo ze środków publicznych, przez Narodową Służbę Zdrowia (dotyczy to około 25% wykonywanych zabiegów). Finansowanie zapłodnienia *in vitro* ze środków publicznych jest ograniczone do par małżeńskich i uzależnione od wieku kobiety (kobieta musi mieć 23-39 lat i może mieć przeprowadzone do trzech takich zabiegów). Sama procedura zapłodnienia *in vitro* nie jest ograniczona prawnie do par małżeńskich czy też par heteroseksualnych.

Istnieje obowiązek uwzględniania dobra dziecka w procedurach wspomaganiej prokreacji. Dawca może otrzymać zwrot kosztów albo zwrot kosztów związanych z utratą zarobków. Handel embrionami jest zakazany, ale ich darowanie jest legalne. Koszty przechowywania embrionów ponosi Narodowa Służba Zdrowia wówczas, gdy to ona ponosi koszty zapłodnienia *in vitro*. W sytuacji, gdy zabieg jest finansowany prywatnie, opłaty za przechowywanie embrionów ponosi pacjent.

Osoba poddająca się leczeniu metodą *in vitro* może otrzymać informacje z klinik zajmujących się wspomaganą prokreacją, jak też i z HFEA. Dane te są objęte ochroną danych osobowych i ustawą przewidującą sankcje karne. Osoba urodzona w wyniku zastosowania metody *in vitro* ma prawo do informacji z rejestru prowadzonego przez HFEA po osiągnięciu

18. roku życia. Jej dane są poufne i chronione ustawowo. Za naruszenie poufności danych przewidziane są sankcje karne.

27. We **Włoszech** zapłodnienie *in vitro* jest ustawowo uregulowane i prawnie dozwolone. Liczba embrionów tworzonych w celu konkretnego zabiegu jest ograniczona przez prawo, natomiast nie z przyczyn medycznych.

Prawo nie zezwala na prowadzenie badań na gametach i embrionach ani na tworzenie embrionów jedynie dla celów naukowych. Niedozwolone jest również prowadzenie selekcji embrionów do implantacji. Prawo włoskie zakazuje prowadzenie eksperymentów na embrionach. Jedynie zezwala na prowadzenie badań w celu terapeutycznym i diagnostycznym. Nie jest dozwolona genetyczna interwencja w embriony ani genetyczna manipulacja embrionami w celu implantacji. Nie ma procedury postępowania z zapasowymi embrionami.

Koszty doradztwa i przeprowadzania zabiegów *in vitro* są pokrywane ze środków publicznych. Pokrycie tych kosztów nie jest ograniczone do par małżeńskich ani nie zależy od wieku kobiety, ale nie dotyczy par homoseksualnych. Zastosowanie procedury IVF jest zdeterminowane okresem płodności kobiety. Przy stosowaniu procedury *in vitro* brane jest pod uwagę dobro dziecka. Prawo nie zezwala na wynagradzanie dawców ani na handel embrionami. Ewentualne koszty przechowywania embrionów są pokrywane przez publiczną służbę zdrowia.

We Włoszech istnieje instytucja zajmująca się sprawami medycznymi i etycznymi oraz prawami człowieka odnoszącymi się do zapłodnienia pozaustrojowego. Kliniki specjalizujące się w IVF nie muszą posiadać licencji.

Kobieta zamierzająca poddać się zabiegowi *in vitro* musi zostać poinformowana przez lekarza o metodzie przeprowadzenia zabiegu, ewentualnych problemach dla jej zdrowia (również psychologicznych), jak również o konsekwencjach prawnych dla kobiety i mężczyzny i przyszłego dziecka.

Dane personalne osoby poddającej się zabiegowi jak i dziecka urodzonego w wyniku zastosowania metody *in vitro* są chronione na tych samych zasadach jak dane dotyczące zdrowia (poufność danych).

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Andora	Austria	Belgia	Cypr	Czechy	Dania
1	Czy IVF jest uregulowane prawnie?	nie	tak	tak	nie - projekt w przygotowaniu	tak	tak
2	Jeśli tak, to czy jest dozwolone?		tak	tak	nie dotyczy	tak	tak
3	Czy liczba embrionów tworzonych w celu konkretnego leczenia jest ograniczona prawnie lub z przyczyn medycznych: a - ograniczona prawnie b - ograniczona z przyczyn medycznych c - nieograniczona?		tak	brak uregulowań, ale zwrot kosztów: kobiety: do 35 lat - 1 embrion 36-39 - 2 embriony 40 - 47 lat - brak limitu	nie dotyczy	tak	a- nie b - nie c - tak
4	Czy prawo zezwala na prowadzenie badań na embrionach?		nie - z wyjątkiem koniecznej kontroli skuteczności zapłodnienia	tak		tak	tak
5	Czy dozwolona jest selekcja embrionów w celu implantacji?		tak	nie - z wyjątkiem selekcji embrionów dotkniętych chorobami związanymi z płcią	tak - np. dla ocen medycznych	tak	tak
6	Czy dozwolone jest tworzenie embrionów w celu badań naukowych?		nie		nie	nie	tak
7	Jakie są prawne ograniczenia dotyczące badań naukowych na embrionach?		brak odpowiedzi	szczegóły - część opisowa	Cypryjski Narodowy Komitet Bioetyczny musi wyrazić zgodę na wszelkie badania nad embrionami	za specjalną zgodą Ministra Edukacji, Młodzieży i Sportu szczegóły - część opisowa	tak - część opisowa
8	Jaki jest status embrionu i czy jest on chroniony przez prawo?		"res extra commercium", czyli rzecz wyłączona z handlu	brak uregulowań	kodeks karny zawiera przepisy chroniące embriony in vitro	jako komórka lub zespół komórek, które są zdolne rozwinąć się w istotę ludzką	brak uregulowań
9	Czy dozwolona jest genetyczna interwencja w embriony?		nie	nie	Cypryjski Narodowy Komitet Bioetyczny musi wyrazić zgodę na interwencje genetyczne	tak	tak - ale nie mogą być użyte w IVF

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Andora	Austria	Belgia	Cypr	Czechy	Dania
10	Czy są jakieś ograniczenia dotyczące wykorzystania embrionów?		tak - mogą być używane wyłącznie dla zapłodnienia	tak - część opisowa	Cypryjski Narodowy Komitet Bioetyczny określa warunki użycia embrionów	tak	tak
11	Czy jest prawnie dozwolona implantacja genetycznie modyfikowanych embrionów?		nie	nie	nie dotyczy	nie	nie
12	Czy jest prawnie uregulowana procedura postępowania z zapasowymi embrionami (nieimplantowanymi)?		tak - mrożenie na max. 10 lat	tak - część opisowa	istnieje odrębna regulacja postępowania z zamrożonymi embrionami	tak - okres mrożenia nieokreślony	tak - okres 5 lat. Embriony muszą być zniszczone w przypadku rozvodu lub śmierci jednego z partnerów
13	Czy narodowa służba zdrowia pokrywa koszty pomocy i zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?		publiczna nie, ale istnieje specjalny fundusz narodowy - pokrywa do 70% kosztów	tak	tak - częściowo	tak - częściowo	tak
14	Jeśli tak, to czy taka pomoc jest ograniczona do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?		a - nie b - tak c - tak	a - nie b - nie c - tak	a - tak b - nie dotyczy c - tak	a - tak b - tak c - tak	a - nie b - nie c - tak
15	Czy procedura <i>in vitro</i> jest ograniczona prawnie do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?		a - nie b - tak c - tak	a - nie b - nie c - tak (poniżej 47 lat)	nie dotyczy	a - tak b - tak c - tak	a - nie b - nie c - tak (poniżej 45 lat)
16	Czy brane jest pod uwagę dobro dziecka przy decyzji o zapłodnieniu metodą <i>in vitro</i> ?		nie	tak	nie dotyczy	nie	tak
17	Czy jest legalne wynagradzanie dawców?		nie	nie	nie	tak	tak
18	Czy handel embrionami jest prawnie dozwolony?		nie	nie	nie	nie	nie

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Andora	Austria	Belgia	Cypr	Czechy	Dania
19	Kto pokrywa ewentualne opłaty za przechowywanie embrionów?		brak uregulowań	brak regulacji	rodzice pokrywają koszty	brak odpowiedzi	brak odpowiedzi
20	Czy jest specjalistyczna instytucja zajmująca się: a - sprawami medycznymi i etycznymi b - prawami człowieka w związku z medycyną, radami krajowymi ds. bioetyki?		nie	a - tak b - nie	tak - Cyprijski Narodowy Komitet Bioetyczny	brak odpowiedzi	a - tak b - nie
21	Czy kliniki specjalizujące się w <i>in vitro</i> muszą posiadać licencje?		tak	tak	tak	tak	tak
22	Kto ma prawo do uzyskania informacji: a - osoba podejmująca leczenie b - osoba urodzona w wyniku zapłodnienia <i>in vitro</i> ?		a - tak b - po ukończeniu 14 lat ma dostęp do dokumentacji medycznej	a - zawierane jest porozumienie między dawcami a centrami płodności b - brak regulacji	nie dotyczy	brak odpowiedzi	brak odpowiedzi
23	Czyje dane osobowe są chronione: a - osoby podejmującej leczenie b - osoby urodzonej w wyniku zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?		a i b - ta sama ochrona co przy wszelkich innych danych	a - zawierane jest porozumienie między dawcami a centrami płodności b - brak regulacji	nie dotyczy	a i b - ta sama ochrona co przy wszelkich innych danych	a - stosuje się ogólne normy odnośnie dostępu do informacji b - dawcy mają prawo do anonimowości

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Estonia	Finlandia	Francja	Grecja	Gruzja
1	Czy IVF jest uregulowane prawnie?	tak	tak	tak	tak	tak
2	Jeśli tak, to czy jest dozwolone?	tak	tak	tak	tak	tak
3	Czy liczba embrionów tworzonych w celu konkretnego leczenia jest ograniczona prawnie lub z przyczyn medycznych: a - ograniczona prawnie b - ograniczona z przyczyn medycznych c - nieograniczona?	a - nie b - nie c - tak	a. - nie b. - tak c. - 0	a. - nie b. - tak c. - nie	a. - nie b. - nie c. - tak	a - nie b - nie c - tak
4	Czy prawo zezwala na prowadzenie badań na embrionach?	tak - pod bardzo ostrymi warunkami dozwolone badania naukowe nad embrionami	tak	tak, pod specjalnymi warunkami	tak	brak uregulowań
5	Czy dozwolona jest selekcja embrionów w celu implantacji?	w zasadzie tak, selekcja dla uzyskania najlepszego wyniku	tak - z pewnymi ograniczeniami	tak	nie	tak
6	Czy dozwolone jest tworzenie embrionów w celu badań naukowych?	nie	nie	nie	nie	nie
7	Jakie są prawne ograniczenia dotyczące badań naukowych na embrionach?	jeżeli embrion nie zostanie przeniesiony do ciała kobiety to po 7 latach może być użyty w celach naukowych. Do ich użycia do celów naukowych jest niezbędna zgoda osoby, która dostarczyła gamety	szczegóły - część opisowa	generalnie zakazane, dopuszczone pod pewnymi rygorami, w tym zgoda Agencji Biomedycyny	udzielenie zgody przez Krajowy Urząd ds. Medycznych	brak uregulowań
8	Jaki jest status embrionu i czy jest on chroniony przez prawo?	szczegółowa część opisowa	nie ma określonego, ale chroniony konstytucyjnie	nieokreślony - stosuje się normy kodeksu cywilnego odnośnie ochrony życia od jego początku	ogólne normy prawa cywilnego	brak uregulowań
9	Czy dozwolona jest genetyczna interwencja w embriony?	nie - zapłodnienie jaja może nastąpić wyłącznie w celu przeniesienia go do macicy kobiety	tak	nie	nie	brak uregulowań

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Estonia	Finlandia	Francja	Grecja	Gruzja
10	Czy są jakieś ograniczenia dotyczące wykorzystania embrionów?	tak	tak	tak	tak	tak
11	Czy jest prawnie dozwolona implantacja genetycznie modyfikowanych embrionów?	nie	nie	nie	nie	nie
12	Czy jest prawnie uregulowana procedura postępowania z zapasowymi embrionami (nieimplantowanymi)?	tak - zamrażanie na okres do 7 lat	tak 10 lat - dla IVF 15 lat - do celów naukowych	tak - zamrażanie i przechowywanie tak - badania (patrz punkt 7)	tak - brak informacji szczegółowych	nie - zamrożenie dozwolone, ale decyzje podejmuje dana para
13	Czy narodowa służba zdrowia pokrywa koszty pomocy i zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	tak - częściowo	tak - częściowo	tak	tak	nie
14	Jeśli tak, to czy taka pomoc jest ograniczona do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - nie b - nie c - tak	a - nie b - nie c - częściowo tak	tak, wyłącznie do 43 roku życia kobiety i wyłącznie dla małżeństw oraz związków heteroseksualnych żyjących wspólnie minimum 2 lata	a - nie b - nie c - tak	a - nie b - nie c - nie
15	Czy procedura <i>in vitro</i> jest ograniczona prawnie do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - nie b - nie c - tak	a - nie b - nie c - nie	jak wyżej	a - nie b - tak c - tak	a - nie b - nie c - nie
16	Czy brane jest pod uwagę dobro dziecka przy decyzji o zapłodnieniu metodą <i>in vitro</i> ?	tak	tak	tak	tak	tak
17	Czy jest legalne wynagradzanie dawców?	tak		nie	nie	tak
18	Czy handel embrionami jest prawnie dozwolony?	nie	nie	nie	nie	nie

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Estonia	Finlandia	Francja	Grecja	Gruzja
19	Kto pokrywa ewentualne opłaty za przechowywanie embrionów?	nieuregulowane prawnie, ale w praktyce osoba leczona	osoba leczona	szpitale	pacjent	osoby leczone
20	Czy jest specjalistyczna instytucja zajmująca się: a - sprawami medycznymi i etycznymi b - prawami człowieka w związku z medycyną, radami krajowymi ds. bioetyki?	nie	a - tak b - tak	a - tak b - tak	a - tak b - tak	a - nie b - tak
21	Czy kliniki specjalizujące się w <i>in vitro</i> muszą posiadać licencje?	tak	tak	tak, udzielane przez Agencję Biomedycyny	tak	tak
22	Kto ma prawo do uzyskania informacji: a - osoba podejmująca leczenie b - osoba urodzona w wyniku zapłodnienia <i>in vitro</i> ?	a - ma pełne informacje b - może uzyskać informacje zgodnie z ustawą	a - tak b - tak, po ukończeniu 18 lat	a - para poddająca się in vitro ma pełne informacje b - obowiązuje zakaz identyfikacji dawcy	a - klinika udziela informacji na piśmie b - dawca anonimowy - zakaz prawny	a - tak b - brak uregulowań
23	Czyje dane osobowe są chronione: a - osoby podejmującej leczenie b - osoby urodzonej w wyniku zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	pod pewnymi warunkami ujawniane nawet dane dawcy - część opisowa	a - część opisowa b - tak	a - brak odpowiedzi b - wobec osoby urodzonej w wyniku IVF - zakaz przekazywania danych	a - osoba leczona dane prawnie chronione b - osoba urodzona - nie posiada prawa do informacji	brak uregulowań

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Hiszpania	Holandia	Izrael	Kanada	Litwa	Niemcy
1	Czy IVF jest uregulowane prawnie?	tak	tak	tak	tak	tak	częściowo tak - nie ma całościowej regulacji, normy w różnych ustawach
2	Jeśli tak, to czy jest dozwolone?	tak	tak	tak	tak	tak	tak
3	Czy liczba embrionów tworzonych w celu konkretnego leczenia jest ograniczona prawnie lub z przyczyn medycznych: a - ograniczona prawnie b - ograniczona z przyczyn medycznych c - nieograniczona?	a - nie b - nie c - brak odpowiedzi	a - nie b - nie c - tak	a - nie b - brak odpowiedzi c - tak	a - tak b - nie c - nie	a - tak b - nie c - nie	a - tak b - nie c - nie
4	Czy prawo zezwala na prowadzenie badań na embrionach?	tak	tak - konieczna zgoda dawcy, zatwierdzenie programu badań	nie	tak - pod określonymi warunkami	nie	tak
5	Czy dozwolona jest selekcja embrionów w celu implantacji?	tak	tak	tak	nie	brak uregulowań	nie
6	Czy dozwolone jest tworzenie embrionów w celu badań naukowych?	nie	tak	nie	nie	nie	nie
7	Jakie są prawne ograniczenia dotyczące badań naukowych na embrionach?	tak - część opisowa	tak - zakaz tworzenia klonów i hybryd	brak odpowiedzi	restrykcyjne ograniczenia - część opisowa	bardzo restrykcyjne ograniczenia - część opisowa	bardzo restrykcyjne ograniczenia - część opisowa
8	Jaki jest status embrionu i czy jest on chroniony przez prawo?	chroniony ustawowo, brak szczegółowych danych	chroniony jako załazek przyszłego życia	brak specjalnych regulacji	brak odpowiedzi	definicja zarodka od zapłodnienia (powstania zygoty) do końca 8 tygodnia ciąży	ustawa o ochronie embrionu
9	Czy dozwolona jest genetyczna interwencja w embriony?	tak	tak - ale wyłącznie nieużytych do zapłodnienia	nie	nie	nie	nie

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Hiszpania	Holandia	Izrael	Kanada	Litwa	Niemcy
10	Czy są jakieś ograniczenia dotyczące wykorzystania embrionów?	tak	tak	tak	tak	tak	tak - część opisowa
11	Czy jest prawnie dozwolona implantacja genetycznie modyfikowanych embrionów?	tak	nie	nie	nie	zgoda wyłącznie na obserwacje kliniczne, wszelkie inne czynności zakazane	nie
12	Czy jest prawnie uregulowana procedura postępowania z zapasowymi embrionami (nieimplantowanymi)?	tak - brak informacji szczegółowych	tak	nie, przechowanie - okres 5 lat, można przedłużyć termin	brak przepisów	brak odpowiedzi	nie - część opisowa
13	Czy narodowa służba zdrowia pokrywa koszty pomocy i zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	tak	brak danych	tak	brak ogólnych uregulowań, decyzje podejmują prowincje	brak odpowiedzi	tak, część opisowa
14	Jeśli tak, to czy taka pomoc jest ograniczona do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - nie b - nie c - tak	brak danych	a - nie b - nie c - tak	a - nie b - nie c - tak	brak odpowiedzi	a - tak b - nie dotyczy c - tak: kobiety 25-40 mężczyźni 25-50
15	Czy procedura <i>in vitro</i> jest ograniczona prawnie do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - nie b - nie c - tak	a - nie b - nie c - brak danych	a - nie b - nie c - nie	a - nie b - nie c - tak	a - tak b - tak c - tak	a - nie b - nie, pod określonymi warunkami c - nie
16	Czy brane jest pod uwagę dobro dziecka przy decyzji o zapłodnieniu metodą <i>in vitro</i> ?	tak	tak	nie	tak	tak	tak
17	Czy jest legalne wynagradzanie dawców?	nie	brak danych	tak - dawcy spermy	nie	nie	brak odpowiedzi
18	Czy handel embrionami jest prawnie dozwolony?	nie	brak danych	nie	tak	brak odpowiedzi	brak odpowiedzi

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Hiszpania	Holandia	Izrael	Kanada	Litwa	Niemcy
19	Kto pokrywa ewentualne opłaty za przechowywanie embrionów?	brak informacji	brak danych	pokrywa Narodowa Służba Zdrowia	brak uregulowań	brak odpowiedzi	obowiązuje zakaz przechowywania
20	Czy jest specjalistyczna instytucja zajmująca się: a - sprawami medycznymi i etycznymi b - prawami człowieka w związku z medycyną, radami krajowymi ds. bioetyki?	a - tak b - tak	a - tak b - tak	a - tak b - tak - Komisje (Rady) narodowe	a - tak b - tak	a - tak b - tak	a - tak b - tak
21	Czy kliniki specjalizujące się w <i>in vitro</i> muszą posiadać licencje?	tak	tak	tak	tak	tak	tak
22	Kto ma prawo do uzyskania informacji: a - osoba podejmująca leczenie b - osoba urodzona w wyniku zapłodnienia <i>in vitro</i> ?	a - musi uzyskać informacje o wpływie na zdrowie i potencjalnych zagrożeniach b - tylko ogólne dane, bez identyfikacji dawcy	brak danych	brak odpowiedzi	rejestr dawców i osób leczonych - informacje za zgodą osoby poddanej leczeniu	a - ustawa o prawach pacjenta określa ich prawa osoba b - brak odpowiedzi	brak odpowiedzi
23	Czyje dane osobowe są chronione: a - osoby podejmującej leczenie b - osoby urodzonej w wyniku zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	a - tak b - tak kary od 1000 do 10 000 za ujawnienie	brak danych	brak odpowiedzi	brak odpowiedzi	a - ustawa o prawach pacjenta określa ich prawa b - osoba urodzona: brak odpowiedzi	brak odpowiedzi

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Norwegia	Portugalia	Rosja	Rumunia	Serbia	Szwajcaria	Szwecja
1	Czy IVF jest uregulowane prawnie?	tak	tak	tak	nie	nie	tak	tak
2	Jeśli tak, to czy jest dozwolone?	tak	tak	tak	tak		tak	tak
3	Czy liczba embrionów tworzonych w celu konkretnego leczenia jest ograniczona prawnie lub z przyczyn medycznych: a - ograniczona prawnie b - ograniczona z przyczyn medycznych c - nieograniczona?	a - nie b - nie c - tak	a - tak b - tak c - nie	brak danych	brak odpowiedzi		a - tak b - tak c - nie	a - nie b - nie c - tak
4	Czy prawo zezwala na prowadzenie badań na embrionach?	nie	tak - część opisowa	brak danych	brak odpowiedzi		tak	tak
5	Czy dozwolona jest selekcja embrionów w celu implantacji?	tak	tak	brak danych	brak odpowiedzi		nie	tak - w wypadku stwierdzenia u rodziców możliwości wrodzonych wad
6	Czy dozwolone jest tworzenie embrionów w celu badań naukowych?	nie	nie	brak danych	brak odpowiedzi		nie	tak - w wypadku konieczności stworzenia komórek macierzystych
7	Jakie są prawne ograniczenia dotyczące badań naukowych na embrionach?	są - część opisowa	są precyzyjnie określone - część opisowa	brak danych	brak odpowiedzi		restrykcyjne - część opisowa	tak - część opisowa
8	Jaki jest status embrionu i czy jest on chroniony przez prawo?	brak określonego statusu	brak uregulowań	brak danych	brak odpowiedzi		brak uregulowań, ale embrion objęty jest ochroną godności ludzkiej	brak określonego statusu
9	Czy dozwolona jest genetyczna interwencja w embriony?	nie	tak	brak danych	brak odpowiedzi		nie	nie

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Norwegia	Portugalia	Rosja	Rumunia	Serbia	Szwajcaria	Szwecja
10	Czy są jakieś ograniczenia dotyczące wykorzystania embrionów?	tak	tak	brak danych	brak odpowiedzi		tak	tak - część opisowa
11	Czy jest prawnie dozwolona implantacja genetycznie modyfikowanych embrionów?	nie	nie	brak danych	brak odpowiedzi		nie	nie
12	Czy jest prawnie uregulowana procedura postępowania z zapasowymi embrionami (nieimplantowanymi)?	tak	tak	brak danych	nie		tak - ale nie jest zdefiniowany okres ich przechowywania	tak - mogą być przechowywane 5 lat, przez 14 dni od zapłodnienia można używać ich do celów naukowych
13	Czy narodowa służba zdrowia pokrywa koszty pomocy i zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	tak	tak	brak danych	nie, tylko ze środków prywatnych		nie	tak
14	Jeśli tak, to czy taka pomoc jest ograniczona do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - nie b - nie c - tak	brak odpowiedzi	brak danych	brak jeszcze regulacji		nie dotyczy	a - tylko małżeństwa lub zarejestrowane pary b - brak odpowiedzi c - nie
15	Czy procedura <i>in vitro</i> jest ograniczona prawnie do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - nie b - nie c - nie	a - tak b - tak c - tak	brak danych	brak jeszcze regulacji		a - tak b - nie dotyczy c - tak	a - tylko małżeństwa lub zarejestrowane pary b - brak odpowiedzi c - nie
16	Czy brane jest pod uwagę dobro dziecka przy decyzji o zapłodnieniu metodą <i>in vitro</i> ?	tak	tak	brak danych	brak odpowiedzi		tak	raczej nie - część opisowa
17	Czy jest legalne wynagradzanie dawców?	nie	nie	brak danych	brak odpowiedzi		nie	tak
18	Czy handel embrionami jest prawnie dozwolony?	nie	nie	brak danych	brak odpowiedzi		nie	nie

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Norwegia	Portugalia	Rosja	Rumunia	Serbia	Szwajcaria	Szwecja
19	Kto pokrywa ewentualne opłaty za przechowywanie embrionów?	ze środków publicznych	ze środków publicznych lub korzystający	brak danych	brak odpowiedzi		pacjent, za zapasowe embriony - klinika	zależy od sytuacji
20	Czy jest specjalistyczna instytucja zajmująca się: a - sprawami medycznymi i etycznymi b - prawami człowieka w związku z medycyną, radami krajowymi ds. bioetyki?	a - tak b - tak	a - tak b - tak	brak danych	tak, Agencja ds. transplantacji podlega Ministerstwu Zdrowia		a - tak b - tak Federalne Biuro Zdrowia Publicznego	a - tak b - tak
21	Czy kliniki specjalizujące się w <i>in vitro</i> muszą posiadać licencje?	tak	tak	tak	brak odpowiedzi		tak	tak
22	Kto ma prawo do uzyskania informacji: a - osoba podejmująca leczenie b - osoba urodzona w wyniku zapłodnienia <i>in vitro</i> ?	a - para zainteresowana - tak b - po ukończeniu 18 lat	a - para zainteresowana - tak b - bez danych donatora	a - tak b - brak danych	brak jeszcze regulacji		a - para małżeńska - tak b - tak	a - osoba leczona - zgodnie z przepisami b - po uzyskaniu pełnoletności
23	Czyje dane osobowe są chronione: a - osoby podejmującej leczenie b - osoby urodzonej w wyniku zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	ograniczenia wyznacza tajemnica zawodowa	ograniczenia wyznacza tajemnica zawodowa	brak danych	taka sama ochrona jak ochrona danych dotyczących zdrowia		ochrona danych na podstawie ustawy o ochronie danych osobowych	dane chronione tak jak wszelkie dane osobowe

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Turcja	Wielka Brytania	Włochy
1	Czy IVF jest uregulowane prawnie?	tak	tak	tak
2	Jeśli tak, to czy jest dozwolone?	tak	tak	tak
3	Czy liczba embrionów tworzonych w celu konkretnego leczenia jest ograniczona prawnie lub z przyczyn medycznych: a - ograniczona prawnie b - ograniczona z przyczyn medycznych c - nieograniczona?	a - tak b - brak odpowiedzi c - brak odpowiedzi	a - nie b - nie c - nie, limity ustala HFEA	a - tak b - nie c - nie
4	Czy prawo zezwala na prowadzenie badań na embrionach?	nie	tak - rygorystyczne warunki określa HFEA	nie
5	Czy dozwolona jest selekcja embrionów w celu implantacji?	nie	brak odpowiedzi	nie
6	Czy dozwolone jest tworzenie embrionów w celu badań naukowych?	nie	tak - do 14 dnia życia embrionu	nie
7	Jakie są prawne ograniczenia dotyczące badań naukowych na embrionach?	zakaz badań na gametach i embrionach, tworzenia w tym celu embrionów i zakaz mrożenia ich dla celów naukowych	część opisowa	brak odpowiedzi
8	Jaki jest status embrionu i czy jest on chroniony przez prawo?	embriony uważane są za istoty ludzkie i objęte są ochroną praw człowieka	nie posiadają	zabronione eksperymenty na embrionach, dozwolone tylko w celach terapeutycznych i dagnostycznych
9	Czy dozwolona jest genetyczna interwencja w embriony?	nie	brak odpowiedzi	nie

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Turcja	Wielka Brytania	Włochy
10	Czy są jakieś ograniczenia dotyczące wykorzystania embrionów?	tak - wyłącznie dla par małżeńskich i z ich jaj i spermy	tak - część opisowa	tak
11	Czy jest prawnie dozwolona implantacja genetycznie modyfikowanych embrionów?	nie	nie	nie
12	Czy jest prawnie uregulowana procedura postępowania z zapasowymi embrionami (nieimplantowanymi)?	tak	przechowywanie 10 lat, a w określonych okolicznościach do 55 lat	nie
13	Czy narodowa służba zdrowia pokrywa koszty pomocy i zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	tak	częściowo - 25%	tak
14	Jeśli tak, to czy taka pomoc jest ograniczona do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - tak b - nie dotyczy c - tak	a - tak b - tak. C - tak - 25 - 39 lat, do 3 prób	a - nie b - tak c - nie
15	Czy procedura <i>in vitro</i> jest ograniczona prawnie do: a - związków małżeńskich b - związków heteroseksualnych c - zależy od wieku kobiety?	a - tak	a - nie b - nie c - brak odpowiedzi	a - nie b - tak c - limit jest zdeterminowany płodnością kobiety
16	Czy brane jest pod uwagę dobro dziecka przy decyzji o zapłodnieniu metodą <i>in vitro</i> ?	nie	tak	tak
17	Czy jest legalne wynagradzanie dawców?	nie	nie, ale jest dopuszczalny zwrot kosztów utraconych zarobków	nie
18	Czy handel embrionami jest prawnie dozwolony?	nie	nie - legalne darowywanie	nie

Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia in vitro (IVF) w wybranych krajach

Lp.	Pytanie	Turcja	Wielka Brytania	Włochy
19	Kto pokrywa ewentualne opłaty za przechowywanie embrionów?	instytucje odpowiedzialne za ubezpieczenia społeczne	Narodowa Służba Zdrowia i pacjent	publiczna służba zdrowia
20	Czy jest specjalistyczna instytucja zajmująca się: a - sprawami medycznymi i etycznymi b - prawami człowieka w związku z medycyną, radami krajowymi ds. bioetyki?	a - tak b - tak	a - tak b - brak odpowiedzi	a - tak b - tak
21	Czy kliniki specjalizujące się w <i>in vitro</i> muszą posiadać licencje?	nie	brak odpowiedzi	nie
22	Kto ma prawo do uzyskania informacji: a - osoba podejmująca leczenie b - osoba urodzona w wyniku zapłodnienia <i>in vitro</i> ?	brak danych	a - tak b - po ukończeniu 18 lat	a - musi być udzielona informacja o metadach zapłodnienia, problemach bioetycznych skutkach dla zdrowia skutkach prawnych dla pary i dziecka b - dziecko ma prawo poznania potomstwa pary i technik wykorzystanych przy zastosowaniu IVF
23	Czyje dane osobowe są chronione: a - osoby podejmującej leczenie b - osoby urodzonej w wyniku zapłodnienia metodą <i>in vitro</i> ?	brak danych	dane chronione tak jak wszelkie dane osobowe	taka sama ochrona prywatności jak wszystkich danych dotyczących zdrowia

